

ZPRÁVY

JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ PŘI ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD

Adresa: Jednota klasických filologů, Praha II, Lazarská 8

OBSAH

Aischylos — hlasatel myšlenky pokroku (<i>B. Borecký</i>)	1
Jezdci v Juvenálových Satirách (<i>A. Paštyková</i>)	6
Homonyma v latinské lexikografii (<i>K. Čupr</i>)	10
K 90. narozeninám Otakara Smrčky (<i>Z. K. Vysoký</i>)	16
K 95. narozeninám S. I. Sobolevského (<i>—esv—</i>)	18
Psaní řeckých a latinských slov v češtině (<i>K. Svoboda</i>)	19
Vyučování klasickým jazykům na středních školách v NDR (<i>A. Hakenová</i>)	27
Diskuse o psaní řeckých a latinských slov v češtině	28
Přednášky JKF ve škol. r. 1958/59	31
Několik informací o současných archeologických výzkumech v Řecku (<i>M. Soukup</i>)	39
Plán práce učitelů jaz. latinského (<i>J. Kábrt</i>)	45
Z prvního čísla časopisu Vita Latina (<i>—esv-jr—</i>)	46
K heslům z klasické filologie v nových encyklopediích (<i>E. Svobodová</i>)	48
Ze Sovětského svazu (<i>—esv—</i>)	50
Ze života zahraničních vědeckých společností (<i>—vv—</i>)	51
Ze světa (<i>—esv—</i>)	55

CONSPECTUS FASCICULI

Aeschylus quid de rerum progressu protulerit (<i>B. Borecký</i>)	1
De equitibus in saturis Iuvenalis (<i>A. Paštyková</i>)	6
Homonyma quo modo in linguae Latinae lexicis tractentur (<i>K. Čupr</i>)	10
Ottocarum Smrčka nonagenarius (<i>Z. K. Vysoký</i>)	16
Ad diem natalem LXXXV Sergii I. f. Sobolevskii (<i>—esv—</i>)	18
De vocum Graecarum et Latinarum orthographia Bohemica reformanda (<i>K. Svoboda</i>)	19, 28
Quomodo linguae Graeca et Latina in scholis Germaniae democraticae instituantur (<i>A. Hakenová</i>)	27
Argumenta lectionum a. 1958/59 Pragae et Brunae habitatum	31
De monumentis antiquitatis novissime in Graecia effossis (<i>M. Soukup</i>)	39
Seminaria linguae Latinae (<i>J. Kábrt</i>)	45
Nova ephemeris: Vita Latina (<i>—esv-jr—</i>)	46
Philologia classica in novis encyclopaediis (<i>E. Svobodová</i>)	48
Ex Unione Sovietica (<i>—esv—</i>)	50
Chronica: Societates philologorum extraneae (<i>—vv—</i>)	51
Varia (<i>—esv—</i>)	55

Dionysovo divadlo v Athénách při jihovýchodním svahu Akropole. Dnešní stav odpovídá přestavbě, uskutečněné k počátku našeho letopočtu, kdy byla zejména pozměněna do podkovovitého tvaru okrouhlá orchestra původní stavby z 2. pol. 4. stol. př. n. l. Okrouhlou monumentální úpravu athénskeho divadla dal uskutečnit Lykurgos, tehdejší dlouholetý správce financí města. Byly tam tehdy rovněž postaveny sochy tří tragiků, Aischyla, Sofoklea a Euripida, jejichž hry, považované za klasické, se tu hrály po celý starověk.

Aischylos - hlasatel myšlenky pokroku

*Z úvodního slova k Aischylově Oresteji, uvedené v cyklu „Světové drama“
v pátém běhu Lidové university v Praze*

Aischylos je nejstarší a svým způsobem nejvýznamnější z tří velkých řeckých tragiků. Narodil se r. 525/4 př. n. l. v Eleusině v jz. části Attiky, kde básníkův otec měl své statky. Doba života Aischylova přinesla události, které byly rozhodující pro další osudy Athén a celého řeckého světa. V mládí byl básník svědkem pádu tyranidy a definitivního vítězství demokratických sil nad starou aristokracií. V následujících letech zažil Aischylos první boje a první úspěchy mladé athénské demokracie. V mužném věku, za řecko-perských válek, se pak osobně účastnil vítězného boje proti perskému vetřelci. Převratné události doby básníkovy života, které znamenaly vítězství otrokářské demokracie nad zbytky starého rodového uspořádání i nad vnějším nepřítelem, nemohly zůstat bez vlivu na Aischylovu tvorbu. Básník byl přesvědčeným stoupencem umírněné demokracie a hlasatelem myšlenky pokroku. V celém jeho díle se odráží pravdivě hlavní historická tendence doby, změna společenského a morálního systému, vítězství pokrokových prvků v uspořádání společnosti, v právu a v morálce.

Odráží se ovšem ve formě mythu. Zajímavé je tu srovnání, které se nabízí mezi Aischylem a jeho současníkem, básníkem Pindarem. Oba básníci usilovali o pochopení hlubšího smyslu společenského dění a oba jej viděli ve vyšším, božském řádu. Ale každý z nich přistupoval k tomuto úkolu z jiného třídního stanoviska. Oba básníci užívali k vyjádření svých představ mythu. Pro mluvčího ustupující třídy, aristokrata Pindara, je svět bohů věčným světem neměnných, nejvyšších hodnot. Pindarovi bohové jsou věčné, dokonalé, neměnné bytosti a Pindaros se úzkostlivě vyhýbá jakýmkoliv zmínkám o sporech a bojích mezi bohy, i když o nich vyprávěly již homérské básně. Naopak pro Aischyla, mluvčího pokrokových demokratických

sil, které právě dosáhly svého vítězství a uvedly v život novou, progresivnější formu společenského uspořádání, byl i svět bohů světem vnitřní dynamiky, napětí a bojů. Pro demokrata Aischyla neexistuje ani ve světě bohů neměnná dokonalost. I tu je věčný zápas, který vede k neustálému zdokonalování, pokroku. Ve srovnání s Pindarem zobrazuje naopak Aischylos s velkou oblibou konflikt mezi bohy, a to dokonce i tam, kde o něm původní mythus nehovořil. Tak např. v závěru trilogie o Danaovných došlo ke sporu bohyně Artemidy s Afroditou, v Prométheovské trilogii byl centrem dramatu konflikt mezi Prométheem a Diem a v Oresteji dochází ke sporu mezi Eriinyemi a Apollónem, který je řešen Athénou. Božské bytosti jsou tu představovány jako symboly různých společenských, náboženských, morálních a právních principů. V Upoutaném Prométheovi a v Oresteji líčí básník výslovně tento konflikt jako boj starých a nových bohů, a tím jako boj starých a nových společenských principů. A básník stál přitom vždy rozhodně na straně toho nového, co se z tohoto boje rodilo. To se jevilo Aischylovi jako lepší a dokonalejší.

Ještě jeden okruh myšlenek je příznačný pro Aischyla. A nejen pro něho, ale i pro jiné autory 5. stol. př. n. l. Je to ideál míry a rovnováhy v obci i v celém světovém řádu a dále snaha o harmonické spojení zájmů jednotlivce se zájmy celého občanského kolektivu. Předcházející období znamenalo v Athénách, podobně jako i jinde v Řecku, rozklad tradiční pospolitosti kmenového kolektivu. Za sociálních bojů 6. stol. př. n. l., jimiž tento proces vrcholil, zvýšila se úloha a sebevědomí jednotlivce. Dochází k rychlejšímu rozvoji nejen individua, ale i k rozvoji některých prvků individualismu. Sociální a politický boj této doby vynesl do popředí silné jednotlivce, tyrany. Také jejich protivníci, aristokraté, si zakládají na svých výjimečných, zděděných ctnostech. Zájmy jednotlivců a zájmy sociálních skupin rozkládají jednotnost aristokratického státu. Avšak konečné vítězství demokratických sil znamenalo naopak reakci proti prvkům individualismu z období minulého, omezilo excentrické tendence jednotlivců a posílilo vzájemnou rovnost a vzájemnou odpovědnost. Otrokářská demokracie, která se ve své klasické podobě dotvořila v Athénách a která

tu též za řecko-perských válek osvědčila svou sílu, byla proto v zásadě nepřátelská individualismu, povyšování jednotlivce nad kolektiv, zdůrazňování osobních zásluh a výjimečných vlastností. Za všechny příklady uvedu alespoň jeden, který se nás bezprostředně týká. Je z doby řecko-perských válek a je zachován u řečníka Aischina. Když se vrátili athénští vojáci po úspěšných bojích proti Peršanům do Athén, žádali, aby byli odměněni. Lid jim poskytl velké počty a dovolil též, aby si postavili tři kamenné památníky na oslavu tohoto vítězství. Ale dovolil to s podmínkou, že na nich nebudou napsána jména vojevůdců. Aischines pak cituje tyto nápisy a uzavírá otázkou: „Je tu někde jméno vojevůdců? Nikde, ale toliko jméno lidu.“ Vítězství nad Peršany nebylo v demokratických Athénách chápáno jako zásluha jedinců, ale všeho vojska.

V té době psal Aischylos svou tragédii Peršané, v nichž osiavil vítězství nad Peršany u Salamíny r. 480. A ve shodě s tím líčí Aischylos toto vítězství jako zásluhu celého kolektivu svobodných občanů, který nezná vlády jedinců a zásluh vojevůdců. Do protikladu k tomuto kolektivu postavil masy perských vojsk, despoticky ovládaných svými veliteli a králem Xerxem. Básník uvádí v tragédii jménem řadu těchto perských velitelů. A je nápadné a s vyprávěním Aischinovým se plně shoduje to, že v celé trilogii neuvádí jménem ani jednoho z řeckých vojevůdců. A i když ve zprávě poslově líčí činy, které byly obecně známy jako činy Themistokleovy a Aristeidovy, vyhýbá se básník tomu, aby někoho z nich jmenoval. Slavné činy v boji za mateřskou obec neměly sloužit osobní slávě jednotlivce, ale byly přirozenou povinností vůči rodnému městu.

Ve shodě s tím se jeví básníkovi nejen nadměrná touha jednotlivce po slávě, ale i touha po nadměrné moci a nadměrném bohatství jako porušení principu rovnováhy ve světovém řádu. Představa tohoto řádu je jen odrazem nových společenských vztahů v athénské demokracii, založených na jisté sociální rovnováze mezi občany. Nadměrná touha po bohatství a po moci je pro Aischyla porušením rovnováhy, zpupností, která vzápětí přivolává trest bohů. V takové zpupnosti záleží např. osobní vina perského krále Xerxa v Peršanech i krále Agamemnona v Oresteji a hlubší příčina jejich katastrofy. Za-

chování rovnováhy a jednoty mezi občany a obrana rodné obce v boji s jejím okolím jsou v této době nejvyššími příkazy, jimž se podrobuje jednotlivec, i jestliže si obec žádá od něho nejvyšších obětí. To je přirozené v době, kdy svobodný člověk požíval svých základních práv v podstatě jen jako občan, jen na půdě svého státu, a kdy rozsah práv i materiální existence občana byly přímo a zřetelně závislé na existenci a moci jeho rodné obce. Neboť všude jinde mimo svou vlastní obec byl antický člověk neplnoprávný a rozrušení jeho obce znamenalo pro něho při nejmenším i ztrátu nezávislosti a v mnoha případech přímo zotročení, ztrátu osobní svobody. Proto podobně jako pro Tyrtaia a pro Solónu je i pro Aischyla občanský boj, který oslabuje stát proti vnějšku, nejvyšším zlem, který může stát postihnout. A proto podobně jako jiní básníci oslavil i Aischylos v thébské trilogii vědomé a dobrovolné obětování života za rodnou obec jako splnění nejvyšší morální povinnosti.

Obraťme se nyní závěrem k samotné Oresteji. Jako jiné kusy Aischylovy je i Oresteja oslavou lidského pokroku, písní o vítězství nového, lepšího řádu nad řádem starým. Obsahem Oresteje je ustavení nového řádu, v němž staré a primitivní právo krevní msty je nahrazeno novou, dokonalejší institucí soudu. Právo krevní msty je vlastní všem primitivním společnostem, které neznají jiné ochrany života. Nejbližší příbuzný je povinen pomstít smrt zabitého, a to bez ohledu na okolnosti, za jakých k zabití došlo. Tato povinnost je chápána jako náboženská povinnost vůči mrtvému. Tím se však dopouští trestající nového zločinu a přivolává novou odplatu na svou hlavu. Později, v pokročilejších poměrech, může se ten, kdo zabil, zachránit před krevní mstou výkupným, které splatí nejblížejším příbuzným. Ale poněvadž vykonání krevní msty bylo zároveň i náboženskou povinností vůči zemřelému, bylo i s této strany třeba osvobození. To se dalo tím, že vrah byl rituálně očištěn, a tím bylo učiněno zadost i náboženské povinnosti vůči zemřelému. Tak tomu bylo za vlády rodové aristokracie na přechodu od primitivního kmene k otrokářské demokracii. A teprve nový otrokářský stát, který se zrodil za sociálních bojů proti rodové aristokracii v 7. a 6. stol. př. n. l., přináší s sebou novou, dokonalejší právní ochranu, instituci soudu, která neposuzuje

každé zabití stejně, ale zkoumá okolnosti, vinu či nevinu pachatele a vynáší podle toho svůj rozsudek. Vítězství tohoto nového, dokonalejšího principu nad starými zvyklostmi minulosti je obsahem mythu o domě Atreovců, jak jej zpracoval Aischylos ve své Oresteji.

V prvních dvou částech trilogie zobrazil básník působení kletby krevní msty, která lpí na domě Atreově. Hlavní myšlenka dramatu vystupuje na povrch až ve třetí části trilogie. Orestes, který pomstil smrt svého otce a zabil Aigistha a vlastní matku Klytaimnéstru, hledá útočiště v Delfech. Tam se ho ujímá Apollón, nový bůh, který je symbolem již pokročilejšího zvyku aristokratické společnosti, kdy krev zabitého mohla být usmířena rituálním očištěním. Naproti tomu stará božstva Erinye trvají na potrestání vraha. Dochází ke sporu mezi oběma božskými silami. Spor o vinu Orestovu mezi starými božstvy Erinyemi a novým bohem Apollónem je sporem starých a nových právních principů, který má být rozřešen před bohyní Athénou. Ale bohyně nerozhodne sama. K rozřešení sporu vyvolí nejlepší athénské občany a ustaví z nich soudní sbor. Trilogie v tomto okamžiku vrcholí. Orestes je osvobozen. A spor dvou právních a společenských principů končí zřízením principu zcela nového, ustanoveného samotnou bohyní Athénou. Vražda bude napříště zkoumána sborem soudců, který bude rozhodovat o vině či nevině stíhaného a o jeho trestu. Svěpomoc rodu a náboženská očista aristokratické společnosti jsou tak nahrazeny ochranou, kterou poskytuje instituce nového státu. Pokrok, nové humánnější právo vítězí nad minulostí jako ostatně i v jiných dramatech Aischylových. Tak Aischylos chápe světové a společenské dění jako vývojový proces, který ovšem neprobíhá hladce a přímočaře, ale v němž nové a dokonalejší se vyvíjí z boje starých a méně dokonalých principů. Ale Aischylova obdivuhodná dialektika jde ještě dále. Staré, poražené principy nehynou, ale jejich kladné stránky jsou přejaty v nové, dokonalejší synthese. Tak ani poražené Erinye nezanikají, ale dostává se jim nové významné funkce v athénském státě. Slavnostním průvodem, který uvádí Erinye do jejich nových sídel, končí Oresteja, optimistická píseň o vítězství pokroku a humanity.

Jezdci v Juvenálových Satirách

V Juvenálových Satirách se setkáváme takřka se všemi složkami současné římské společnosti, od císařů až po propuštěnce. Jeho kritika účinně zasahuje též jezdecký stav¹). U jednotlivců z této společenské skupiny, které Juvenál kritizuje, často zdůrazňuje příslušnost k ní: tak u Aemilia, obhájce ze vznešené rodiny a boháče, který má mnohem lepší pozici právě díky svému společenskému postavení (7, 124—128); u Crepereia Polliona, marnotratníka, který přichází nakonec i o prsten, odznak jezdeckého stavu (11, 42—43); a především u Crispina, k němuž Juvenál cítí nenávist a opovržení jakožto k bývalému otroku a propuštěnci, původem Egypťanu, a nadto ještě nenávist ryze osobní, jejíž sílu sice dobře cítíme z úvodních veršů čtvrté satiry, ale jejíž příčiny nemůžeme s konečnou platností určit. Ponecháme-li tento osobní tón stranou, zůstává zde společenská převratnost Crispinovy kariéry, která Juvenála dráždí a na kterou naráží na dvou místech, kde nechává Crispina vystupovat (1, 26—30; 4, 1—33). Juvenál zdůrazňuje, že se z Crispina stal *princeps equitum* (4, 32). Při tom podle Juvenálova líčení není to člověk mravně ani společensky způsobilý přijmout takové povýšení. Z toho, jak je Juvenál rozhorlen nad touto věcí, by se mohlo soudit, že je mu jezdecký stav drahý a že ho jeho ponižování roztrpčuje. Ovšem Juvenál sám nic takového výslovně neříká. Jezdci jako jednotlivci i jako celek jsou v Satirách vesměs kritizováni. I tam, kde Juvenál nezdůrazňuje příslušnost k jezdeckému stavu, kritizuje ostře (Tigellinus, Fuscus, Arabarches). Jediný Cicero, *municipalis eques*, dochází velké chvály v protikladu k nobilům Catilinovi a Cethegovi (8, 236—244). Highet se domnívá, že Juvenálovo *municipalis eques* (8, 238) zní proti Tacitovu *municipalis adulter* (Ann. 4, 3) hrdě a sympaticky²). To není možno popírat, ale je třeba mít na mysli, že jde o osmou satiru a že případ Ciceronův byl zde pouhým polemickým materiálem proti pyšné nobilitě. Že Juvenálův vztah k jezdcům nebyl převážně příznivý, vysvitne nejlépe z těch míst, kde se tímto stavem zabývá obecněji. Především vstup do tohoto stavu je celkem volně otevřen těm, kteří jakkoli nepoctivě dosáhnou příslušného censu.

V očích Juvenálových se stává jakýmsi útočištěm zbohatlíků a jeho prodejnost je jednou z těch stránek, které Juvenála na jezdeckém stavu nejvíce zarážejí. Tak v satíře páté říká:

*quadringenta tibi si quis deus aut similis dis
et melior fatis donaret homuncio, quantus
ex nihilo, quantus fieres Virronis amicus!* (5, 132—134)

Na rozhodující úlohu majetku v tomto stavu naráží též v satíře třetí (3, 153—155). Tento stav se liší od prostých občanů vlastně jen majetkovou výší. Odtud snad Juvenálův odpor proti tomu, aby na základě peněz vznikla i společensky privilegovaná vrstva. Proto Juvenál nevraží na čestné umístění jezdců v divadle (3, 153—159), a když v satíře desáté říká ve výčtu nepřijemností stáří

*quid refert, magni sedeat qua parte theatri
qui vix cornicines exaudiet atque tubarum
concentus?* (10, 213—215)

ukazuje to pouze, jak hluboce již opadl jeho zájem o společenské uspořádání.

Další Juvenálova námika proti tomuto stavu je to, že mnozí jeho členové jsou bývalí otroci zejména z východních provincií. Příčina nesnášenlivosti je tu zřejmá — zpřevrácení společenské hierarchie. V satíře první Juvenál zdůrazňuje, že propuštěnec má přednost jen proto, že získal ze svých obchodů jezdecký census (1, 102—106). Jinde Juvenál ostře odsuzuje jezdce, pocházející z maloasijských provincií, kteří jsou podle něho všeho schopni (7, 13—16). Jak blízcí byli v Juvenálově hodnocení jezdci otrokům, ukazují slova

sed iacet in servi complexibus aut equitis (6, 279)

o nevěrné ženě. Malou vážnost ukazuje i jiné místo, kde *verna eques* znamená asi tolik co šašek (9, 9—11). V satíře třetí se Juvenál obrací proti novopečeným jezdcům s ostrou invektivou, ve které zdůrazňuje nečestné získání majetku, jímž dosáhli svého místa:

*„exeat“ inquit
„si pudor est, et de pulvino surgat equestri,
cuius res legi non sufficit, et sedeant hic
lenonum pueri quocumque ex fornice nati,*

*hic plaudat nitidi praeconis filius inter
pinnirapi cultos iuvenes iuvenesque lanistae“
sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni. (3, 153—159)*

Juvenál zde opět zdůrazňuje, že členství v této skupině je záležitost ryze finanční, a uvážíme-li, co Juvenál říká o bohatství samotných jezdců i o získávání peněz v Římě (zejména v satíře třetí), je vyloučeno, že by k nim cítil jakoukoli úctu. Na jiném místě pranýřuje rozdávání jezdeckých důstojnických hodností lidmi naprosto k tomu nevhodnými, herci a ženami (7, 88—92). Možná, že verše 3, 153—155 obsahují i jakousi sympatii k členům jezdeckého stavu, kteří do něho dříve patřili, ale jejichž majetek přestal odpovídat požadavkům, v žádném případě však nelze zjistit, čeho a proč si Juvenál na jezdcích váží, proč s nimi po případě sympatisuje, a tedy je třeba i toto místo vysvětlit nejspíše Juvenálovým odporem k vlivu peněz.

Highet se domnívá, že Juvenálovy žaloby na jezdecký stav dávají smysl jen tehdy, byl-li Juvenál sám jezdcem, ale později ztratil majetek i postavení³⁾. K tomu je především třeba říci, že k vysvětlení Juvenálova vztahu k jezdcům se nemusíme uchýlovat k tomuto výkladu. Viděli jsme, že Juvenál tepe hlavně vliv peněz při tomto společenském postavení, nečestné prostředky, kterými bylo získáno, a častý neřímský původ jezdců. To jsou věci, s kterými se setkáváme v Juvenálově kritice současné římské společnosti na každém kroku, a není třeba právě v případě jezdců hledat vysvětlení v hypotetických životních osudech satirika. Highet kromě toho dělá z této hypotese základ k objevení příčiny Juvenálovy kritiky společnosti vůbec a zužuje tak celý problém na záležitost čistě osobní roztrpčenosti.

Přisuzovat tedy Juvenálovi nějaké zásadní sympatie k jezdeckému stavu je, zdá se, nesprávné. Avšak je zde nápadné to, že takřka všechno, co o jezdcích říká, se může týkat pouze jisté části tohoto stavu, a to ne právě té největší. Otrocký či propuštěnecký rod, původ z východních provincií, získání jezdeckého stavu pomocí herců a žen, to všechno bylo sice za císařství možné a ne zcela výjimečné, rozhodně však tito členové jezdeckého stavu nepředstavovali ani průměr, natož pak většinu⁴⁾. Kam se Juvenálovi ztratila ostatní část? „Normální“

jezdci se objevují v Juvenálových Satirách jen zřídka (Cicero, Aemilius, Crepereius Pollio, Fuscus). Jinak je všechna Juvenálova pozornost obrácena právě na tu část jezdeckého stavu, která je sice typická pro dobu císařskou, ale rozhodně silně odporuje Juvenálovým požadavkům. A zde by snad bylo možno hledat kořeny Juvenálovy antipatie k těm jezdcům, které nám předvádí, a naopak nepochopitelné sympatie, kterou projevuje jednak vůči těm, kteří jsou novopečenými jezdci vytlačováni, jednak vůči jezdeckému stavu jako celku, ponižovanému příslušností takového Crispina. Juvenál zachycuje ve většině případů pouze jednu část jezdeckého stavu, aniž při tom zabraňuje dojmu, že postihuje stav celý. Jeho nesympatie, které by se mohly zdát na první pohled celkové, patří pouze určité části, a tím si vysvětlíme projevy drobných sympatií, které se jinak s ostatními výroky o jezdcích naprosto neshodují.

Můžeme tedy říci, že si Juvenál všímá jezdeckého stavu dosti často a zasvěceně. Hojně zdůrazňování příslušnosti k němu u jednotlivých jeho členů ukazuje na jeho zájem o tuto skupinu. Většinou jezdecký stav ostře kárá, jeho příslušníky ponižuje a hanobí. Při tom však si všímá převážně jeho menší části, zbohatlíků a císařských propuštěnců. Příčinou nenávisti je zde Juvenálova rozhořčenost nad úlohou peněz ve společnosti, jeho názory na čestnou a nečestnou práci, nenávist k propuštěncům a zejména východním živilům a odpor proti převrácenosti společenských hodnot, který můžeme vysledovat takřka za každým Juvenálovým výpadem proti současnému uspořádání římské společnosti. Zbývající převážná část jezdeckého stavu, ke kterému snad cítil Juvenál jistě sympatie, vystupuje v Satirách jen zřídka.

A. PAŠTYKOVÁ

POZNÁMKY

1) Juvenálova zájmu o jezdecký stav si literatura většinou hlouběji nepovšimla, sr. J. W. Duff, *Roman satire, its outlook on social life*. Cambridge 1937; C. Martha, *Les Moralistes sous l'empire romain*. Paris 1866²; šíře se jím zabývá pouze G. Highet, *Juvenal the Satirist*. Oxford 1954.

2) Cit. dílo, pozn. 3 ke kap. II, str. 234.

3) Cit. dílo str. 37–38 a pozn. 11 ke kap. IV, str. 244.

4) A. Stein, *Der römische Ritterstand*. München 1927, str. 108–117, 135, 175, 413–415.

Homonyma v latinské lexikografii

Problém homonymie je složitý. Při slovníkářské práci je v mnohých případech těžko rozhodnout, zda jde o homonymii, souzvučnost dvou nebo několika slov (*tempus*, čas: *tempus* ‚skráň‘), či o polysémii, mnoho- významnost jednoho slova (*scrupulus* ‚ostrý kamének‘ — ‚neklid‘, ‚starost‘.) Hranice mezi nimi je neurčitá, i když jsou to odlišné zjevy. Při homonymii mají slova různého etymologického původu stejné znění. K tomuž znění velmi často dospěla hláskovým vývojem, takže je to mnohdy postup od různých znění a různých významů k jednomu znění při různých významech. A naopak při polysémii: to je postup od jediného znění a jediného významu k více významům při témž znění. Na základě podobnosti a rozmanitých vztahů místních, časových i příčinných se přenáší pojmenování s jednoho pojmu na druhý.

Neberu si za úkol probrat otázku homonymie v celé její šíři, nýbrž jen po praktické stránce lexikografické. Před tím se však chci zmínit o starověkých názorech na homonymii.

I.

Slovo ὁμωνυμία čteme poprvé ve zlomku z Demokrita (B 26 Diels), ve kterém se praví, že slova vznikla dohodou lidí. Dovožoval to čtyřmi důkazy, z nichž první je homonymie. Vysvětluje ji jako jev, že různé věci jsou nazývány týmž jménem.

O homonymii často ve svých dílech píše Aristoteles, a to z hlediska rétorického i jako o pojmu filosofickém. V *Ethice Nikomachově* V 2, 1129 a 28 uvádí slovo klíč, jež homonymně označuje jednak *klíč ní kost živočichů*, jednak *klíč ke dveřím*, mezi kterýmižto věcmi je podle něho velký rozdíl v podobě. V *Rétorice* III 11, 1412 b 5 mluví o Isokratově výroku: Ἰσοκράτης τὴν ἀρχὴν τῆ πόλει ἀρχὴν εἶναι τῶν κακῶν. Řečník tu dvakrát užil slova ἀρχή, po prvé ve významu ‚vláda‘, po druhé ve významu ‚počátek‘. Takové vtípné slovní hříčky umožňují homonymie. Z tohoto důvodu jsou homonyma, stejně znějící slova, užitečná sofistovi, protože jich používá pro své klamně závěry, kdežto pro básníka mají cenu synonyma, jména souznačná (*Rétorika* III 2, 1404 b 38).

O homonymii jako o pojmu filosofickém jedná Aristoteles na začátku *Kategorií* I a 1: ὁμωνυμία se nazývají ty věci, jimž je společné pouze jméno (ὄνομα). Jejich podstatný pojem (λόγος τῆς οὐσίας) je však různý. Ku příkladu živočichem se nazývá člověk skutečný i člověk namalovaný. Jestliže někdo chce uvést, co u každého znamená „být živočichem“, uvede jeho zvláštní pojem. Obšírněji o homonymii píše v *Topikách* I 15, 106 a 9 násl. Cituje celou řadu případů, na kterých ukazuje, že jména

mají různé významy a tím jsou homonymní. Tak například případ z protiv. Protivou krásného, máme-li na mysli živou bytost, je ošklivé; máme-li na mysli dům, je protivou krásného chatrné. Protože je slovu ‚krásné‘ protivou ‚ošklivé‘ a po druhé ‚chatrné‘, je ‚krásné‘ homonymum (I 15, 106 a 20). Protivou libosti, kterou máme, jestliže pijeme, je nelibost, vznikající z žízně. Libost, kterou člověk pocituje, jestliže objeví, že úhlopříčka je se stranou nesouměřitelná, protivu nemá. Jméno ‚libost‘ má tedy více významů (I 15, 106 a 36), jako je má ‚ostré‘ a ‚tupé‘, neboť u tělesa je poznáváme jedním smyslem a u chuti druhým (I 15, 106 a 32). A ještě jeden zajímavý případ Aristotelovy homonymie: kruh myšlený obecně a kruh jednotlivý se nazývají kruhem jenom homonymně, protože pro jednotlivé kruhy nemáme zvláštní pojmenování (Metafysika VI 10, 1035 b 1).

I řeční gramatikové se zabývali homonymií. Dionysios Thrax z Alexandrie, autor první řecké gramatiky, uvádí jako homonyma vlastní jméno Aias, jímž se může rozumět buď syn Telamonův nebo syn Oileův, a obecné jméno μῦς, které může označovat mořského živočicha nebo myš žijící na souši.¹⁾ Apollónios Dyskolos, nejvýznamnější gramatik doby římského císařství, píše, že se u vlastních jmen možno vyhnout dvojsmyslnosti, jež vzniká z homonymie, připojením přívlastku, který blíže určuje osobu buď podle její činnosti nebo podle jejího rodiště, kupř. Tryfón gramatik, Dión filosof nebo Apollodóros Athénský, Apollodóros Kyrénský. Cituje verš z Homérovy Iliady XII 349: ἀλλὰ περ οἷος ἴτω Τελαμώνιος ἄλκιμος Αἴας. Podle Apollónia Dyskola Menelaos (ve skutečnosti je to však Menestheus) posílá pro Aianty. Jestliže se nebudou moci dostavit oba, žádá, aby přišel aspoň větší z nich. Gramatik poukazuje na to, že jméno Aias má dva určující přívlastky, a to Τελαμώνιος a ἄλκιμος. Přívlastkem μέγας je blíže určeno ve verši XVI 358: Αἴας δ' ὁ μέγας αἰὲν ἐφ' Ἐκτορι χαλκοκορυστῆ.²⁾

Latinští gramatikové a rétoři užívají slova *homonymia* nebo je překládají: u Varrona de ling. Lat. 9,89 nalézáme termín *nomen commune*, u rétora C. Iulia Victora *similitudo nominum*.³⁾ Jako opositum často nacházíme slovo *synonymia*, k adjektivu *homonymus* jako slovo opačného významu bývá *synonymus*. Místo *homonymus* čteme latinský překlad: *aequivocus* u Augustina⁴⁾ a Martiana Capelly IV 355, *uninomius* u Isidora Orig. 1, 7, 15, *univocus* u gramatika Prisciana.⁵⁾

M. Fabius Quintilianus definuje homonyma ve své *Institutio oratoria* 7, 9, 2: „*Singula adferunt errorem, cum pluribus rebus aut hominibus eadem appellatio est, δμωνυμία dicitur*“ Jako příklad homonyma uvádí slovo *Gallus*, o němž je nejisto, zda označuje ptáka, příslušníka cizího kmene či člena římského rodu. Dále cituje jméno *Aiax*, jež může znamenat syna Telamonova nebo syna Oileova, a sloveso *cerno*, u něhož může

dojít mnohým způsobem k dvojsmyslnosti. Mezi lidmi, kteří mají totéž jméno, dochází pro závěť k právním sporům, v nichž jde o svobodu nebo o dědictví nebo o odkaz. Na jiném místě (8, 2, 13) upozorňuje na slova, která jsou známa v určitých krajích, a na odborné termíny různých pracovních odvětví. Soudce se jim má buďto vyhnout nebo je musí vyložit. Totéž platí o homonymech. Slovo *Taurus*, mající významy ‚býk‘, pohoří v Kilikii ‚Taurus‘, ‚souhvězdí Býka‘, vlastní jméno ‚Taurus‘ ‚kořen stromu‘, je srozumitelné jen tehdy, je-li blíže určeno.⁶⁾

U celé řady latinských gramatiků najdeme definici homonymie nebo homonym. Tak u Aelia Donata IV 373, 21 K. čteme: *homonyma, quae una appellatione plura significant*. Jako jejich příklad uvádí slova *nepos, acies, aries*. U jiných gramatiků nalezneme stejné příklady, nebo aspoň jeden z nich. U slova *nepos* upozorňují na význam ‚vnuk‘, ‚marnotratník‘, u *acies* ‚ostří zbraně‘, ‚bystrost zraku‘, ‚vojsko‘, u *aries* ‚beran‘, ‚souhvězdí Berana‘, ‚beran k boření hradeb‘. Ojediněle jsou uvedena slova *tumulus* s významem ‚výšina‘, ‚hromada‘, ‚mohyla‘, *palma* ‚dlaň‘, ‚palmová větev‘, *magistratus* ‚úřad‘, ‚úředník‘, *versus* ‚obrat‘, ‚verš‘, *exercitus* ‚cvičení‘, ‚vojsko‘, *agmen* ‚pochod‘, ‚zástup‘, *scortum* ‚kůže‘ ‚nevěstka‘. Pro to, co staří nazývali homonymií, máme dnes název polysémie.

Priscianus III 462, 3 K. vidí homonymum i v substantivu *arma*, které může podle něho označovat věci, jež mají vlastní pojmenování, jako *scutum, galea, lorica, hasta, gladius* aj. Zajímavé je, že jedině Priscianus (III 88, 23 K.) hledal homonyma nejen mezi substantivy a adjektivy, jak činili všichni ostatní gramatikové, nýbrž i mezi jinými gramatickými kategoriemi: *quo, qua, quando* jsou podle něho homonyma, protože každé z nich má platnost tázaací, vztaznou i neurčitou, *quando* může být mimo to ještě spojkou příčinnou.

Latinští gramatikové tu a tam uvádějí jako příklad homonym dvojice slov, která jsou homonymními páry i podle dnešního pojetí. Vedle substantiva *Taurus* a *Gallus*, o kterém jsme se zmínili při Quintilianovi, našel jsem ještě u Diomeda (I 434, 9 K.) dvojice *parens: p̄arens* a *labor l̄abor*. Upozorňuje na různou kvantitu samohlásek, kterou se rozlišuje význam, Priscianus (II 256, 6 K.) cituje homonymní dvojice *saltus* s významem ‚skok‘ a ‚hvozd‘ a substantivum IV deklinace *fastus* (podle něho od slovesa *fastidio*) a substantivum II. deklinace ve významu ‚letopis‘

II.

Homonyma možno roztrždit do čtyř skupin.

1. Do první skupiny patří homonyma, abychom tak řekli, vlastní: jsou to slova etymologicky různá s různými významy a stejně znějící. Téhož znění často nabyla hláskovými změnami. Můžeme je rozdělit a) na homo-

nyma, která jsou totožná ve všech svých tvarech: *caelum* ‚nebe‘: *caelum* [caedo] ‚rydlo‘, ‚dláto‘; *evito*, -are ‚vyhnouti se‘: *evito*, -are [ex, vita] ‚bráti život‘; *fucus* [τὸ φῦκος] ‚skalačka barvířská‘: *fucus* ‚trubeč‘; *genuinus* [genu] ‚vzatý na kolena‘, ‚pravý‘: *genuinus* [gena] ‚lícní‘; *intectus* ‚pokrytý‘: *intectus* ‚nepokrytý‘ b) Homonyma, která se shodují pouze v některých formách: *frons*, *frondis*, f. ‚listí‘: *frons*, *frontis*, f. ‚čelo‘; *sero*, -ere, *serui*, *sertum* ‚řaditi‘: *sero*, -ere, *sevi*, *satum* ‚síti‘; *salio*, -ire, -ii, -itum ‚soliti‘: *salio*, -ire, -ui, *salturn* ‚skákati‘; *ligo*, -are ‚vázati‘: *ligo*, -onis, m. ‚motyka‘

2. K těmto homonymům můžeme přiřadit tak zvané homogramy, to je slova, která se stejně píší, avšak různě vyslovují, a to a) ve všech tvarech: *accido*: *accido*; *levis*: *lēvis*; *mālum*: *malum*; *aereus* [aes] ‚kovový‘: *āereus* = *āerius* [aer, sr. ἀέριος] ‚vzdušný‘; *aerinus* [αἰρίνος] ‚připravovaný z jílků‘: *āerinus* [ἀέρινος] ‚vzdušný‘ b) Slova, která jsou homogramy jen v některých formách: *furor*, -ōris, m.: *fūrōr*, -ārī, *nitor*, -ōris, m.: *nītor*, -nīti; *pālus*, -i, m.: *palūs*, -udis, f.

3. Třetí skupinu tvoří homonyma, která vznikla tak, že se na základě nějaké podobnosti přeneslo pojmenování jedné věci na druhou. Slovo *lacertus* se sémanticky rozrůznilo tak, že dnes jsou dvě samostatná slova se zněním *lacertus*, jedno s významem ‚ještěrka‘, druhé s významem ‚sval‘

Do této kategorie patří také homonymní dvojice jmen obecných a vlastních. Přijmení se stala mnohá obecná jména, označující jisté tělesné a duševní vlastnosti lidí nebo jejich zaměstnání. Četná příjmení jsou přezdívky, často posměšné, leckdy vyjadřující vlastnost osoby společnou se zvířetem. Každé toto příjmení homonymní s příslušným obecným jménem. Významová souvislost se mezi nimi nepocituje. Kupř. *lentulus*: *Lentulus*; *figulus*: *Figulus*; *capito*: *Capito*; *anser*: *Anser*.

4. Za homonyma jsou velmi často považována slova jako: *auctus*, -a, -um ‚zvětšený‘: *auctus*, -us, m. ‚vzrůst‘, ‚zvětšení‘; *exercitus* ‚trápený‘, ‚týraný‘: *exercitus* ‚cvičení‘, ‚vojsko‘; *gestio*, -ire ‚dělati posunky‘: *gestio*, -onis, f. ‚konání‘; *gravidō*, -are ‚obtěžkati‘, ‚oplodniti‘: *gravidō*, -inis, f. ‚tíže v údech‘, ‚chřipka‘; *merito* adverb. ‚podle zásluhy‘, ‚právem‘: *merito*, -are ‚vydělati si‘; *tritic* ‚otřený‘: *tirtus* ‚tření‘ a četná jiná. V těchto případech o homonymii vlastně nejde, neboť tyto dvojice slov jsou odvozeny od téhož slovního základu a zůstávají ve stejné významové oblasti. V jejím rámci se od sebe liší gramatickým významem, protože členové těchto dvojic patří k různým gramatickým kategoriím, kupříkladu *tutor*, -oris m. i *tutor*, -ari je odvozeno od slovesa *tueor*. Substantivum *tutor* má význam ‚ochránce‘, sloveso *tutor* má význam ‚chrániti‘

Máme hesla tohoto druhu označovat ve slovníku jako homonyma či ne? Mohlo by se zdát, že bychom se této otázce vyhnuli, kdybychom ad-

jektivní hesla *auctus*, *exercitus*, *tritus* zařadili pod patričná slovesa *augeo*, *exerceo*, *tero*, adverbium *merito* k substantivu *meritum*, to k *meritus*, *-a*, *-um* a to pod heslo *mereo*. Tak bychom problém nevyřešili, protože bychom před heslem nebo za heslem *auctus*, *-us*, *exercitus*, *-us*, *tritus*, *-us*, *merito*, *-are* stejně museli uvést, kde je nutno hledat adjektiva *auctus*, *exercitus*, *tritus* a adverbium *merito*. Hesla *gestio*, *-oniis*, *f.* a *gestio*, *-ire* i *gravido*, *-are* a *gravido*, *-inīs*, *f.* by musela zůstat v pořadí hesel za sebou.

Domnívám se, že dvojice stejně znějících slov, odvozených od téhož základu, ale rozrůzněných gramatickým významem, je možno z praktických důvodů označovat jako homonyma. Toto označení upozorňuje uživatele slovníku na dvě hesla, jejichž některé formy jsou totožné. Zřetel teoretický v mnohých slovnících ustupuje zřeteli praktickému. A tak k první skupině vlastních homonym, to je slov různého původu a různého významu, ke druhé skupině homogramů, slov různého původu i významu, stejně psaných a různě vyslovovaných, ke třetí skupině homonym stejného původu, avšak významově rozrůzněných k úplné samostatnosti, přistupuje tato čtvrtá skupina, abychom tak řekli, homonym nevlastních, to je slov stejného původu, patřících do téže významové kategorie, ale lišících se významem gramatickým.

III.

Co se týče homonym, která jsme nazvali vlastní, a homogramů, můžeme říci, že v jejich označování můžeme v některých slovnících pozorovat nedostatek důslednosti. Pokud jde o homonyma, jež jsme označili jako nevlastní, značnou důslednost vidíme takřka ve všech běžných slovnících. Některé slovníky zařazují jako samostatná hesla participia perf. pass. skoro všech sloves. Tato participia tvoří nevlastní homonymní páry se substantivy IV. deklinace, odvozenými od příslušných sloves. Tak jsou uváděna ve zvláštních heslech participia *abortus*, *abreptus*, *abusus*, *accitus*, *actus*, *adactus*, *mactatus*, *mandatus* a jiná. Domnívám se, že tato participia mají být jako samostatná hesla zařazena jen tehdy, užívá-li se jich v platnosti adjektiv, což se často projevuje tím, že se stupňují.

Zbývá pojednat o homonymních dvojicích jmen, z nichž jedno je obecné, a druhé vlastní. Ve slovníku Forcelliniho takové případy nejsou, protože vlastní jména nebyla mezi ostatní hesla zařazena. Pokud jsou obecná a vlastní jména v Thesauru I. L. pohromadě⁷⁾, jeho sestavovatelé je za homonyma nepovažují. K rozlišení jim stačí to, že se jedno slovo píše s malým počátečním písmenem a druhé s velkým. V jiných slovnících se shledáváme s praxí různou, většinou ne dost důslednou.

Náš názor je takový: Jako považujeme za homonyma dvojice *achates*, *achát* *Achates* přítel Aeneův; *ardea* volavka: *Ardea* rutulské město

v Latiu, *tusculum* ,trochu kadidla‘ *Tusculum* město v Latiu; *algidus* ,mrazivý‘ *Algidus* horské pásmo v Latiu; *matrona* ,paní‘ *Matrona* řeka v Gallii, nutno jako homonymní spojit rovněž hesla jako *forum* ,náměstí‘, ,tržiště‘ *Forum* jméno několika měst; *thermae* ,lázně‘ *Thermae* město na Sicilii.

Doposud jsme se zabývali homonymy, z nichž pouze jedno bylo jméno vlastní. Nyní přistupme k případům, kdy se setkávají dvě, tři i více vlastních jmen různých osob, bohů, měst, řek, hor, ostrovů atd. Pokud jde o jméno jako *Andros*, je vhodné zařadit je jako jediné heslo, neboť jde o stejné zeměpisné pojmy (ostrov v Kykládách nebo mezi Británií a Irskem). Jde-li však o pojmy různé, je dobře heslo rozdělit, jako např.: 1. *Alburnus* hora v Lukánii 2. *Alburnus* vesnice v Dákii, a dále ještě: 3. *Alburnus* bůh snad galský 4. *Alburn(us?)* mužské cognomen. Co se týče jmen jako *Augusta*, je radno zařadit jména osob a měst do zvláštních hesel.

Že otázka homonymie není jednoduchá, poznáme již z toho, nahlédneme-li do několika různých slovníků. Zjistíme, že se v uspořádání mnohých hesel rozcházejí. Při práci na latinsko-českém slovníku jsme nejednou postaveni před problém, zda dvojice slov je homonymní či ne. Tu musíme uvažovat, jakého původu jsou ona slova, zda je mezi nimi významová souvislost a jak je těsná. Po takových úvahách rozhodneme, zda jde o jev homonymie či polysémie. V prvním případě členové homonymní dvojice budou mít vlastní heslo označené číslicemi, v druhém případě bude heslo jediné a v něm budou uvedeny významy slova, jak jeden vyplývá z druhého.

K. ČUPR

POZNÁMKY

1) G. Uhlig, *Grammatici Graeci I* 1, 36, 1.

2) G. Uhlig, *Grammatici Graeci II* 2, 56, 6.

3) *Ars rhet.* 3, 12 p. 383, 10 Halm.

4) *Contra secundam Iuliani responsionem opus imperfectum* 2, 51.

5) *Partitiones duodecim versuum Aeneidos principalium III* 462. 3 K.

6) Místo *radix arboris* čteme mezi významy slova *Taurus* v Diomedově *Ars grammatica I* 450, 7 K. *obscaena pars*.

7) Vlastní jména jsou zařazena mezi ostatními hesly pouze v prvních dvou svazcích Thesauri I. A — Amyzon, II. an — Byzeres. Třetí svazek, obsahující písmeno C, už vlastní jména nemá. Vlastní jména s počátečním písmenem C a D až po heslo 2. *Donusa* vyšla jako zvláštní supplementum.

Vzácné jubileum

Devadesát let života naplní 30. ledna 1960 pedagog a překladatel OTAKAR SMRČKA, rodem z Tábora. Jeho otec, právník justiční služby, byl od svých studentských let v Německém Brodě důvěrně spřátelen s K. Havlíčkem Borovským, uchoval si hrdé češství i za absolutismu Bachova a získal si, kdekoliv působil, v Čechách i na Slovensku, čino-rodým vlastenectvím vděčnost a úctu.*) Syn Otakar, když vystudoval klasickou filologii na Karlově universitě, změnil jen druh povolání, nikoliv kurs životní cesty: svou školní i mimoškolní práci sloužil poctivě a obětavě rozvoji národní vzdělanosti.

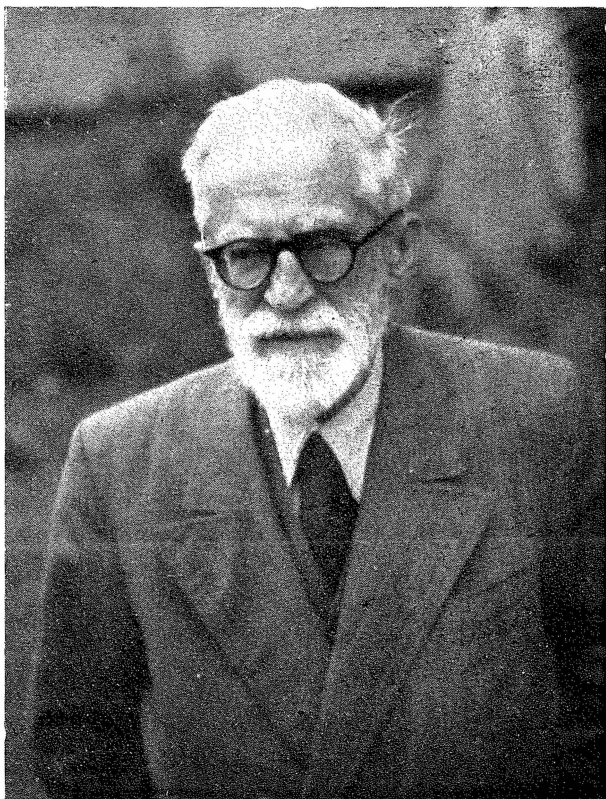
Po krátkém suplování na reálce v Kutné Hoře učil několik let na matičním gymnasiu v Zábřehu a pak na gymnasiu v Rokycanech. Roku 1908 byl povolán na gymnasium vinohradské (nyn. Londýnská ul.) a působil zde zprvu jako profesor a později i jako ředitel až do r. 1932, kdy odešel do výslužby. Téměř čtvrt století práce věnoval vinohradskému ústavu, přilnul k němu a s jeho žáky a učiteli zůstal vždy spjat svazkem přátelským.

V hodinách latiny a řečtiny kladl Otakar Smrčka důraz na rozbor textu a výstižný překlad. Vedl žáky k logickému myšlení, přesnému vyjadřování, citlivému rozlišování jemných odstínů významu slov. Hodiny klasické filologie stávaly se tak zároveň hodinami českého jazyka v nejlepším slova smyslu.

Hudbou i poezií vytříbený vkus pro krásu slova i zpěvnost verše nemohl se ovšem spokojit jen prací ve škole a pro školu. Smrčka se pokusil záhy o překlady literární. Zamiloval si římskou lyriku a později věnoval pilnou pozornost řecké poesii hymnické. Hned první ukázky z Catulla a Propertia, které vyšly v programech gymnasia rokcanského (1904/5 a 1906/7), vynikly daleko nad průměr a vzbudily pozornost. Povzbuzen, pokračoval Smrčka v překládání Catulla a uveřejnil další ukázky v Sborníku Králově r. 1913. Ačkoliv řízení velkého ústavu zabíralo mu mnoho času, nezapomínal ani potom na oblíbeného římského básníka a připravoval překlad díla celého. Po nových ukázkách v Hrdinově Výboru z římské poesie (Praha 1935) vyšel konečně první úplný český Catullus r. 1940 v bývalé Unii s úvodem a poznámkami a ve vzorné úpravě grafické. Ani potom neustal Smrčka svůj překlad — záhy rozebraný — zdokonalovat a měl r. 1944 připraveno k tisku nové vydání, k jehož uskutečnění už bohužel nedošlo. Do Římské lyriky, kterou nedávno uspořádal Ferdinand Stie-

---

*) Srov. vzpomínku Jos. Straky v Českém jihu 11. V. 1940.

OTAKAR SMRČKA

bitz (Praha 1957), byly pojaty v Smrčkově zvučném překladě ještě ukázky z ód a epód Horatiových.

Z řecké poesie vyšel tiskem překlad hymnů Mesomedových v Listech filologických 68, 1941 a v Hrdinově Výboru z řecké poesie (Praha 1941). Potom se soustředil Smrčka na hymny homérské. Ukázkou vyšel v Listech filol. 72, 1948 překlad hymnu na Afroditu a po dlouhé přestávce konečně překlad úplný zároveň s překladem Batrachomyomachie v edici Světové četby sv. 199 (v Praze 1959). I při tomto nesnadném úkolu se jubilant znamenitě osvědčil a nahradil starší překlady hodnotným dílem literárním.

Pro své zkušenosti byl Smrčka povolán k tomu, aby zasedl v metrické komisi, která stanovila nové zásady české nápodoby antických útvarů metrických, jež potom formuloval Ferd. Stiebitz v Listech filol. 48 (1921).

Smrčka se neomezil ovšem jen na literaturu antickou. Překládal s nevšedním zdarem i z poesie německé. Samostatně vyšel tiskem Lessingův Moudrý Nathan (v Světové knihovně č. 969/971). Láska k divadlu a hudbě vedla jej i k překládání operních libret pro naše jeviště. Byl k tomu úkolu pohnut — abych užil jeho vlastních slov — „snahou přispět k náležitému šetření správného českého přízvuku a plnému uplatňování požadavků hudební deklamace“. Tiskem vyšla libreta Maškarního plesu (Verdi), Židovky (Halévy), Legendy o Ysu (Lalo), Normy (Bellini), Tosky (Puccini), Fiammetty (Leroux), Carmen (Bizet), Bílé paní (Boieldieu) a — ještě nedávno (r. 1958) — Čarostřelce (C. M. Weber).

Do paměti generací žáků a učitelů, kteří prošli moudrým vedením Otakara Smrčky, vtiskla se nesmazatelně výrazná tvář jubilantova s hlubokým pohledem zpod skřipce přímo hledících očí. Úcta, které se obecně těšil a těší a které s odstupem času jen přibývá, vyrostla z vážnosti, kterou vzbuzovala jeho vyrovnaná osobnost, široké vzdělání, ryozost charakteru.

Naše dnešní vděčná vzpomínka náleží stejnou měrou pedagogické jako literární práci Otakara Smrčky. Bylo by si jen přát, aby se také jeho revidovaný překlad Catulla dočkal brzy nového vydání, pro něž už dávno byl přichystán. Splatil by se tím spravedlivě kulturní dluh jeho dílu a byl by to jistě nejmilejší dar, který bychom jubilantovi spolu s upřímným blahopřáním mohli přinést. z. k. v s o k y

K 95. narozeninám Sergeje Ivanoviče Sobolevského

25. srpna 1959 se dožil devadesátých pátých narozenin patriarcha ruské klasické filologie Sergej Ivanovič Sobolevskij. Žák vynikajících ruských filologů G. A. Ivanova, F. E. Korše a A. N. Švarce — působil od r. 1892 jako profesor na moskevské universitě. Roku 1928 byl zvolen za člena korespondenta Akademie věd SSSR.

Již svými prvními pracemi věnovanými jazyku Aristofanovu získal si Sobolevskij uznání i za hranicemi Ruska (*De praepositionum usu Aristophaneae, Mosquae* 1890; *Syntaxis Aristophaneae capita selecta, Mosquae* 1892). Jeho studie o *koiné* (1908) byla přeložena do novorečtiny (vyšla v Alexandrii 1909). Výbornou pomůckou pro řeckou paleografii se staly dva svazky ukázek řeckých rukopisů (*Exempla codicum graecorum* I/1911, II/1913), které vydal společně s G. F. Cereťelím.

V historii ruské klasické filologie je Sobolevskij jedním z mála těch, kdo hlavní svůj zájem věnují gramatice klasických jazyků. Z celkového počtu jeho prací, jež převyšuje 200, se většina zabývá otázkami jazykovědnými. Sobolevskij vynikl také jako znamenitý překladatel antických autorů (Lysia, Xenofonta, Epikura aj.). Neocenitelnou zásluhu si získal o výuku klasických jazyků jako učitel i autor gramatik a učebnic, jejichž význam však daleko přesáhl hranice školy (*Grammatika latinskogo jazyka*¹ 1938, *Drevnegrečeskij jazyk* 1948).

Práce Sobolevského se stává ještě intensivnější za sovětského státu. Tehdy vycházejí (kromě učebnic, o nichž jsme se již zmínili) díla základní povahy jako *Istorija grečeskoj literatury* I/1946, II/1955, při jejímž vydávání má Sobolevskij značný podíl jako spoluredaktor i autor; dále vydává Terentiovy *Bratry* s obširným úvodem a komentářem (1954), monografii o Aristofanovi (1957) a spolupracuje při vydání řecko-ruského slovníku (I, II/1958).

Kromě své obsáhlé práce vědecké působí Sobolevskij již po mnoho let jako vedoucí oddělení antické literatury v Gorkého Institutu světové literatury a řídí zde práce o významných dílech jako historii latinské literatury. Zásluhám S. I. Sobolevského se dostalo vysokého ocenění — byl vyznamenán Leninovým řádem.

Psaní řeckých a latinských slov v češtině

Přepisování řeckých a latinských slov do češtiny kolísá a vždy kolísalo. V stč. rukopisech se např. píše *Aristotiles*, *Arystotyles*, *Arystotileš*, *Arystotyleš*, *Arestotileš*, *Arestotiloš* a *glosa*, *gloza*, *klosa*, *kloza* (Gebauerův Sl. stč.). Nezachovává se původní latinské znění slova — řecká slova byla známa jen latinským prostřednictvím — a slovo se zčeštuje v kmeni i v koncovce, píše se např. *Ermes* (místo *Hermes*), *Hyšpanie*, *Katún* (m. *Cato*), *Tales* (m. *Thales*) a skloňuje se *Cycera*, *Nera*. Podobně tomu bylo i jinde: stlat. se psalo *Burrus* (řec. *Pyrrhos*), *Hecuba* (ř. *Hekabé*), stfr. *Alixandres*, *batesme* (řec. a lat. *baptisma*), střhn. *bilgerim* (lat. *peregrinus*), *salme* (lat. *psalmus*), strus. *Olumpiada*, *Alumpiada*, *Alumpia* (řec. *Olympias*).

Za renesance a baroku, kdy pokročilo literární vzdělání a tiskem se upevňoval pravopis, přepisovalo se přesněji, ale ne jednotně. Tak v Politii 1584 psal Veleslavín — v knihách arci mohou být tiskové chyby a vydavatelovy opravy — Achilles, Atheny, Cyrus, Daryus, Filipp, Korynth, Lacedemonští, thebánský, Domicyán, Equi (tj. Aequi), Furyus, Julius, Kato, Klau-dyus, Konstantýn, diktátor, mandát, triumff, trybunové, ty-rannové; v nom. bývá tištěn antikvou latinský tvar Aequi, Darius, Herodotus, Pericles. V Kralické bibli (VI. díl 1593) čteme Amphipolis, Antyochia, Apollonia, Ateny, Cesarea, Macedonya, Tessalonyka, Ananyáš, Tymon, Agryppa, Akvila, Kornelius, od Nerona, ametyst, oméga. V Labyrintu (1631) psal Komenský Plátón, Pythagoras, Thales, Theophrastus, Sallustius, fantazye, filozoff, fyzický, konkordancí, theologie, traktát. Řecká slova se tedy přejímala jako dříve a jinde v latinském znění, koncovky se počeštovaly, někdy se označovala délka, souhláskové i se psalo j, ae se přepisovalo e, po tvrdých souhláskách se psalo y místo i, lat. c se podle výslovnosti měnilo v k, s mezi samohláskami v obecných slovech se měnilo v z, ph se v obecných slovech měnilo v f, th se někdy zjednodušovalo v t, qu se někdy psalo kv, ale zdvojené souhlásky se zachovávaly.

Stejně kolísalo psaní řeckých a latinských slov v obrozen-ské literatuře. Z počátku se udržovaly některé staré zvyklosti,

vedle toho se uplatňoval německý vliv a později lepší znalost řečtiny. Podle starého způsobu se psalo: Dafnyš, Tirsyš, (Puchmajer, Sebr., 1795), Adonyáš (týž, Chrám, 1804), Amyniáš, Melesiáš (Šafařík, ČČM 1831). Postaru se po tvrdých souhláskách psalo zpočátku y místo i, např. Tytyr (Puchmajer, Sebrání, 1795), Achylles, Pryamus, Chyos (J. Nejedlý, Ilias, 1802), Tymon, Attyka (Jungmann, Hlasatel 1806). Postaru se skupina th psala zprvu t, např. Tézej (Puchmajer, Chrám), později th, např. Lethe, Prometheus (Kollár, Slávy dcera, 1824), skupina ph se jako v němčině někdy podržovala, např. Phidias (t.), Aristophanes (Nebeský, ČČM 1849), i v dvojhlasce se někdy podle výslovnosti psalo j, např. Posejdon (Šafařík, t. 1831), Fojbos (Vinařický, t. 1843) a s mezi samohláskami jako z, např. Chrýza (J. Nejedlý, Ilias), Muza (Kollár, Slávy dcera). Řecká jména se zpravidla přejímala v latinské podobě, např. Fēbus, lacedemonský (Nejedlý, t.), Pluto, Lucyan a dokonce špartanský (Jungmann, Hlas. 1806), Cyprus, Scylla (Kollár, t.), Aeschylus (Šafařík, ČČM 1834), ve smíšené podobě Cyklop (Nejedlý, Hlas. 1806) a Fédros (Palacký, ČČM 1828). Délky se v řeckých jménech někdy označovaly, arci ne důsledně a ne vždy správně, např. Múza (Puchmajer, Sebrání, 1795), Thétis, Héra (Nejedlý, Ilias), Adónis, Erót (Vinařický, ČČM 1830), Boótes, Délos (Sušil, t. 1833), jindy — asi německým vlivem — se neoznačovaly, např. Muza, Homer, (Kollár, Slávy dcera), Lethe, Nestor (týž, ČČM 1830), Atheny, Sokrates (Šafařík, t. 1831), Kleon, Demosthenes (Nebeský, t. 1849).

V římských jménech se leckdy psalo podle výslovnosti k místo c, např. Kato (Šafařík, t. 1830), Kornelius, Priskus (Palacký, t. 1833), Krispus, Fuskus (Čelakovský, t. 1837), ci místo ti se samohláskou, např. Marcia (t.), a j místo i, např. Bojové (Palacký, uv. m.), Pompejus (Chmela, Aurelius Victor, 1838). Také délky se leckdy označovaly, ne však vždy správně, např. Vergílius (Puchmajer, Sebrání, 1795), Penáti, Aenéas (Vinařický, ČČM 1836), Máro, Auróra, Karthágo (týž, Vergílius, 1851).

Obecná slova se zprvu zčešťovala více, později — německým vlivem — méně: Puchmajer (Sebrání, 1797) a původci „Počátků“ (1818) psali prozodye, ale pak se psalo prosodie,

podobně prosa, idylla, allegorie, ale tragédie, komédie (Jungmann, Slovesnost, 1820), rytmus (týž, Krok 1, 2, 1822), klasický, intelektuální, fyzický (týž, ČČM 1821), komissar (J. S. Pressl, t. 1833), idealnost (Purkyně, t. 1837), praxis, kosmopolitismus (Klácel, Dobrověda, 1847), genialní, tragoedie, komoedie (Nebeský, ČČM 1849).

Kolísání v přepisu českých a latinských slov učinil na čas přítrž zakladatel české klasické filologie Kvíčala. Řecká jména většinou psal podle jejich původního znění, jen jim dával české koncovky a neoznačoval délky; v tom se patrně řídil příkladem jiných národů, zejména Němců, a způsobem přepisování nových vlastních jmen u nás i jinde. Psal tedy Aisopos, Atheny, Herodot, Kimon, Kyros, a — výjimkou podle polatinštěného znění — Medea, Boeotie, Feničané (Herodot, 1863—4). Římská jména přepisoval přesně, např. Catilina, Cato, Cornelius, Quiritové, Sallust (Sallustius, 1863). Obecná slova zčeštoval, např. kohorta, konsul, senát (t.). Odchylně od Kvíčalý označoval Lepař ve svých slovnících (1873, 1889, 1894) délky v řeckých jménech, jako to dělali někteří obrozenští spisovatelé, ale důsledněji a správněji, např. Dódcna, Hellén, Platón, boiótský, kárský. Podobně psal překladatel Škoda Athéna, Euánor, Kréta, Zéthos (Odysseia, 1883—5), Boióťané, Héra, Péleovec, Sarpédon (Ilias, 1888). Označováním délek usnadňoval správné čtení časoměrných hexametřů. V latinských jménech psal k místo c a j místo i jako obrozenští spisovatelé, např. Herkules, Luperkalie, Janus, Jupiter (Fasti). Král se vrátil ke Kvíčalovu způsobu a důsledně psal Ismena, Kreon, Theby (Antigona, 1883), Apollon, Homeros, Odysseia (Oresteia, 1902), Catullus, Martialis, Seneca (Metrika, I, 1903). Obecná slova dílem ponechával v původním znění, např. rhythmus, symmetrie, kolon (Rhythmika, 1893 a 1915), dílem je přejímal v běžné podobě latinské, např. tragoedie, komoedie (Kyklops, 1885), diaerese, anapaest (Rhythmika), dílem je psal česky, např. systém, takt (t.). S Královou praxí se shodovaly Gebauerovy zásady, vyložené, byť ne s jeho jménem, v 1. vydání úředních Pravidel hledících k českému pravopisu (1902). Mimo několik zdomácnělých jmen, jako Egypt, Fenicie, též Aegypt, Foenicie, Aigypt, Foinikie, přepisují se v Pravidlech řecká a latinská jména přesně, avšak bez délek,

jen jméno Homer se může psát též Homér, aby se správně vyslovovalo. U obecných slov se označuje délka jenom v koncovce, např. ideál, ne uvnitř slova, ledaže by psaní bez čárky svádělo k chybné výslovnosti (např. hóra, tón, óda). Zdvojená i zvláštní písmena se ponechávají, např. intelekt, praedikát, jen zdomácnělá slova lze psát česky, např. komise (vedle komisse), premie (vedle praemie) (str. 10 n.).

Královým příkladem a Pravidly bylo na nějaký čas normováno přepisování řeckých a latinských slov, zvláště vlastních jmen. Obecná slova byla v dalších vydáních Pravidel čím dále tím více počestována. Podobný vývoj od „učeného“ psaní k „lidovému“ byl i v jiných jazycích, např. v něm. se dříve psalo civil, nyní zivil, angl. dříve oeconomy, nyní economy, ruský dříve official'nyj, nyní oficial'nyj. Krále následovali všichni jeho žáci, filologové. Psali Atheny, Attika, Oropos, Sofokles, tragoedie, komoedie (F. Groh, Řecké divadlo, 1909, 1938), Homer, alliterace, rhetorika, rhythmus (Wenig, Dějiny, 1916 až 1936), Athena, Herakles, iambos, caesura (Kolář, Příspěvky 1923), Crassus, Flaccus, Lucullus, schema (Salač, Studie, 1924), Iulianos, Lukianos, Catullus, hellenistický (Ludvíkovský, Román, 1925), Odysseia, Donatus, Horatius, ale Katullus (Jiráni, Vergilius, 1930), Akademie, Pindaros, palaistra (Novotný, Platon, I, 1948), Hadrianus, Lactantius, praesens (týž, Historická mluvnice, II, 1955).

Překladatelé starověkých básníků, obrazející se k širokému kruhu čtenářů, leckdy se odchylují od Králova příkladu a vracejí se k starším přepisům. Tak Vaňorný označoval jako Lepař všechny délky v řeckých jménech, např. Kyklóps, Okeán, Polyfémos (Odysseia, 1921), Ílion, Kalchás, Hektór (Ilias, 1934), a počestvoval římská jména, např. Dídó, Latinus, Katilína (Aeneis, 1933). Podobně psal Stiebitz v překladu Ovidiových Proměň (1935) Faethón, Diána, Július, Kapitól a v Římské lyrice (1957) Gajus, Kato, Katullus, ale jinak se držel Králova způsobu. Mertlík píše Médeia, Iásón, Argó (Listy milostné, 1943), Filoktét, Násó (Žalozpěvy, 1945), ale jindy Hera, Orion, Penelopeia (Propertius, 1945). Nováková píše Óarión, Apollón, Létó (Práce a dni, 1950).

Také starověcí dějepisci se odchylují od Krále; někdy na

ně působí nové přepisy východních jmen. Vl. Groh psal Athény, Bojotie, Thessalie, agón (Dějiny lidstva, I, 1940), Ptolemajos, Niké, Kato (t. II, 1936). Dobiáš označuje v řeckých jménech ty délky, které jsou rozlišeny v řeckém písmě, tedy é, ó, ne však á, í, ý ani ú, např. Xenofanés, Hierónymos, ale Aratos, Duris; římská jména přepisuje přesně, např. Cato, Ianus (Dějepisectví, 1948). Jeho žák Oliva označuje všechny délky v řeckých jménech, např. Pýthagorás, Aitólie; římská jména přepisuje přesně, např. Cornelius, Iustinus (Tyrannis, 1954).

Nejnovější Pravidla českého pravopisu (1957) označují délku v řeckých jménech, např. Apollón, Déméter, ale ne vždy, píší např. Aristoteles, Sokrates místo Aristotelés, Sókratés. U některých jmen píší t místo th, např. Atény (vedle Athény), a u některých zjednodušují dvojí souhlásku, např. Atika. Římská jména někdy ponechávají beze změny, např. Horatius (vedle Horác), u některých označují délku, např. Hadrián, v některých, známějších, píší k místo c, např. Kato. Obecná slova většinou zčešťují a píší např. ateismus (vedle atheismus), edém (řec. oidéma), krize.

Přepisování řeckých a latinských slov kolísá i v jiných jazycích, např. v polštině se píše Lucjan i Lukian, v ruštině Eaks, Eant, Ajaks i Ajant, v němčině Lucretius i Lukrez, ale asi nikde není tolik kolísání jako u nás. Přispívá k tomu, že čeština může označovat délky samohlásek. V dalším výkladu se pokusíme vytknout zásady, jimiž by se mělo řídit naše přepisování. Arci naprosté jednoty tu nelze nikdy dosíci, poněvadž tu nejde o zjištění toho, co jest, nýbrž toho, co má být, a tu podle rozmanitých účelů bývá možné rozmanité řešení.

Přepisujeme-li slova do jiného jazyka, např. řecké jméno Zeus, lat. slovo forma a anglické jméno Byron do češtiny, chceme, aby je čtenář ihned „poznal“, aby věděl, který pojem míníme. Tomuto požadavku nejlépe vyhovíme, přepisujeme-li písmena cizího slova, jak jsou za sebou, tedy Z-e-u-s, f-o-r-m-a, B-y-r-o-n; předpokladem je ovšem, aby si abecedy obou jazyků alespoň zhruba odpovídaly. Takový přepis se nazývá transliterací, písmenným přepisem. Druhý způsob záleží v tom, že nezachycujeme domácím písmem jednotlivá písmena cizího slova, nýbrž jeho hlásky, jeho znění. Mohli bychom to nazvat

přibližným fonetickým přepisem — přesný přepis užívá fonetické abecedy — nebo hláskovým přepisem (transliterací a fonetický přepis postavili proti sobě účastníci kodaňské porady fonetiků r. 1925, srov. O. Jespersen a H. Pedersen, *Phonetic Transcription and Transliteration*, 1926). Tohoto druhého způsobu užíváme jednak tam, kde jazyk nemá některá cizí písmena, tj. kde jsou různé abecedy, tak Rusové píší azbukou Šekspir a Angličané latinkou Radishchev, jednak tam, kde cizí jazyk vůbec nemá hláskového písma. Tímto přepisem se usnadňuje neoborníku čtení cizího slova, arci přepis nebývá vždy přesný, neboť obdobné hlásky dvou jazyků se zpravidla zcela neshodují, a což je horší, může vzniknout pochybnost, které cizí slovo se přepisuje, např. rus. Majer může značit něm. Meyer, Meier, Mayer, Maier. Při obojím způsobu přepisu se přizpůsobuje cizí slovo do jisté míry domácímu jazyku, zvláště koncovkou, např. řec. Athénai, lat. Athenae, čes. Athény, něm. Athen, fr. Athènes, it. Atene, angl. Athens, a přízvukem, např. lat., něm., angl. professor a pol. profesor má přízvuk na 2. slabice, čes. profesor na 1. slabice a fr. professeur na 3. slabice.

Kterého z těchto dvou způsobů přepisu uijeme při přepisování řeckých a latinských slov? Řecká jména lze v češtině snadno a přesně transliterovat, např. Isaios. Lze též snadno zachovat řecké délky, např. Solón, a je ve shodě s řeckou abecedou, aby se vyznačovaly, jak to dělal Lepař a Vaňorný. Nečiníme-li to a píšeme např. Solon, jak psal Kvíčala a Král a jak se píše v jiných jazycích, nepřepisujeme přesně a nevyužíváme plně české abecedy. Spor může být o to, máme-li označovat jen ty délky, které označovala řečtina, či všechny délky. První způsob, jehož se drží Dobiáš, je důsledná transliterace; druhý způsob, jehož užíval Lepař a Vaňorný, je spojení transliterace a hláskového přepisu. Je mluvnický důslednější a vhodnější pro čtenáře, neboť podle prvního způsobu nesprávně čte, není-li odborníkem, např. Nikéforos (é ho svádí k domněnce, že druhé samohlásky jsou krátké), kdežto podle druhého způsobu správně čte Nikéforos.

Jinou odchylkou od důsledné transliterace je odedávna obvyklé nahrazování řeckých aspirátů *ph* a *kh* českými frikativami *f* a *ch*, např. Aristofanés, Charón; je to pozdní řecká výslov-

nost. Jinak by měla být transliterace přesná; vyplývá to z jejího pojmu. Nová Pravidla píší Démosthenes, Themistokles apod. místo řeckého Démosthenés, Themistoklés; dovolávají se výslovnosti (str. 52), ale což vyslovujeme 1. slabiku slova Démosthenés dlouze? Podle řečtiny by se též mělo psát Hésiod(os), Sókratés, Plútón apod. a ne Hesiod(os), Sokrates, Plutón, jak žádají Pravidla. Proti řečtině také píší Pravidla Atény (vedle Athény) a Trákové (vedle Thrákové), ačkoli se v obou těch slovech zpravidla th vyslovuje, zjednodušují zdvojené souhlásky ve jménech Attika, Hellén, Peloponnésos a píší Atika, Helén, Peloponés (vedle Peloponnésos), jako by to byla zdomácnělá slova; ruština, polština a západní jazyky tu nezjednodušují. Zbytečné je též nahrazovat i v řeckých dvojhláskách naším j a psát, jak se někdy děje, Ajas, Bojótie, Euboja apod. místo Aias, Boiótie, Euboia (Pravidla těch slov neuvádějí). Konečně polatinštělé tvary Aristides, Foebus, Plato aj., které připouštějí Pravidla vedle řeckých Aristeides, Foibos, Platon, by měly zcela ustoupit původním. Výjimkou jsou zdomácnělá slova Egypt, Ezop a polatinštělé Aeneas.

Také římská jména lze v češtině snadno transliterovat. Třeba jen zavést písmeno qu, např. Quirites, dvojhlásky ae a oe, např. Laelius, Coelius, a ponechat i pro souhláskové i, např. Iulius. Délky latina zpravidla neoznačovala, ač je jasně rozlišovala, a neoznačujeme je tedy ani při transliteraci. Tak přepisoval římská jména Kvíčala a Král. Někdy se užívá hláskového přepisu; usnadňuje správné čtení neodborníku. Ale zpravidla se hláskově nepřepisuje všechno, co by se mohlo přepsat. Jen souhláskové i se mění v j, např. Julius, c se podle výslovnosti mění v k, např. Markus, ti před samohláskou v ci, např. Domicián, Properc (z Propertius), a označují se délky, ale jen á, é, í, ne ó a ú, např. Hadrián, Lukréc, Justín, ale ne Ciceró, Július. Také se ponechává qu, např. Quiritové, zdvojené souhlásky, např. Flaccus, a dvojhlásky ae a oe, např. Laelius, Coelius. Při tom platí zásada souhlasu, spíš estetická než mluvnická: v témž slově a v témž textu se provádějí všechny příslušné změny, např. Lukréc (z Lucretius). I tento omezený hláskový přepis, jehož se zastávají při známých jménech Pravidla z r. 1941 i 1957, liší se od přepisování nových

cizích jmen. Zcela je na místě u slov odvozených od latinských jmen, např. katilinárský, senekovský, neboť mají ráz domácích slov, a snad ho lze užívat při skloňování jmen v -cus a -ca, např. Marka, Seneky, neboť psaní Marca a Senecy působí nezvykle.

Latinská a řecká slova obecného významu (řecká se zpravidla přijímají v polatinštělém tvaru) přepisují se přesně, odpovídá-li jejich pravopis českému, např. anafora, futurum. Liší-li se jejich pravopis od českého, zčešťují se, tj. přepisují se hláskově. Podobně je tomu v jiných nových jazycích, např. pol. filozof, rus. muzyka, něm. Diözese. V nových Pravidlech se latinské dvojhlásky ae a oe (řec. ai a oi) přepisují podle výslovnosti e, příp. é, např. archeolog, tragédie (ale komedie), řecká dvojhláska ei se přepisuje i, např. irénický, označují se délky, pokud se vyslovují, např. konkrétní, lat. souhláskové i se píše j, např. jurista, c se podle výslovnosti píše k, např. kult. místo qu se píše kv, např. kvarta, ti s následující samohláskou se píše ci, např. racionální, th se často zjednodušuje v t, např. estetika, s mezi samohláskami a v sousedství sonór se podle výslovnosti často píše z, např. krize, konzum (vedle konsum), a zjednodušují se zdvojené souhlásky, např. koncese. I tu platí, že se v jednom slově zčešťují všechny hlásky, které toho vyžadují, např. adekvátní (lat. adaequatus). Ponechává se podle Pravidel jen původní i a y, např. dialog, cyklus, a nedlouží se přípona -ura, např. kultura, a některé přípony s -i, např. aktivum, ruina, precisní (i precizní).

Ve zčešťování obecných slov jdou nová Pravidla dále než dřívější. Ruší v některých slovech dobře vyslovitelnou a často vyslovovanou skupinu th a píše vedle theologie též teologie (mate se s teleologií) a jen ametyst, antologie, antropolog, diftong, epiteton, etika, katarse, teorie. Píše chromozóm (vedle chromosom), ačkoliv se tu cítí, že je to složenina (z chróma a sóma). Proti původnímu znění označují délku v slovech báze (vedle base), analýza (vedle analysa), syntéza (vedle synthesa), stadión, fórum, tóga, fúrie, génius, impérium, zato neoznačují délku, kde je původní a zpravidla se vyslovuje, např. anti-fóna, arthritís, desiderátum. Dovolávají se „spisovné výslovnosti“ (str. 46, 48), ale i kdyby byla správně zjištěna, lze ji

pravopisem řídit, uvádět v souhlas s původním zněním slov, neboť pravopis vždy působil na výslovnost (srv. V. Buben, *Influence de l'orthographe sur la prononciation du français moderne*, 1935). Kdyby se psalo diskusse, jako se píše v ruštině a v západních jazycích, nevyslovovalo by se snad diskuze, jak se nyní často děje. Stále platí, co říkal Zubatý (NR 3, 1919, str. 292), že se nemá měnit pravopis „bez potřeby nejdůvodnější“. Nedbáme-li toho, může se nám stát, co se stalo čarodějovu učni v Goethově baladě: duchy, které vyvolal, nedovedl zažehnat.

K. SVOBODA

VYUČOVÁNÍ KLASICKÝM JAZYKŮM NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH V NDR

V 21. čísle „*Deutsche Lehrerzeitung*“ ze dne 22. 5. 1959 byly uveřejněny nové učební plány všeobecně vzdělávací školy v Německé demokratické republice. Základem školského systému v NDR je desetitřídní všeobecně vzdělávací polytechnická střední škola (10-klassige allgemeinbildende polytechnische Oberschule). Úplně středoškolské vzdělání poskytuje dvanáctitřídní rozšířená střední škola (Erweiterte Oberschule). Na tomto typu školy dochází od 9. třídy k dělení na 3 větve: A — třídy s moderními jazyky, B — třídy matema-

ticko-přírodovědné, C — třídy s klasickými jazyky.

Ve třídách matematicko-přírodovědných je od 9. třídy vyučováno cizímu jazyku (angličtina, francouzština nebo latina) týdně: v 9. třídě dvě hodiny, v 10. třídě tři hodiny, v 11. třídě tři hodiny, ve 12. třídě tři hod.

Ve třídách s klasickými jazyky je stanoven tento týdenní počet hodin pro klasické jazyky:

	9. tř.	10. tř.	11. tř.	12. tř.
L	6	4	4	4
Ř	—	4	8	7

HAKENOVÁ

Diskuse o psaní řeckých a latinských slov v češtině

Dne 30. dubna 1959 pořádala JKF veřejně přístupnou diskusi o tom, jak psát řecká a latinská slova v češtině. Účelem této diskuse bylo dát zastáncům rozdílných názorů možnost vyslovit je a obhajovat na veřejnosti. Měla se tak ujasnit stanoviska, v nejlepším případě pak mělo dojít k rozumné shodě, jež by mohla být základem pro uplatňování v praxi. Jak palčivá je otázka, jež byla předmětem diskuse, je zřejmé ze zájmu, kterému se těšila: na listině přítomných bylo zapsáno neméně než 50 jmen účastníků. Diskusi zahájil vyčerpávajícím referátem předseda JKF, prof. K. Svoboda. (Text jeho referátu otiskujeme v plném znění na str. 19—27.)

Jako první diskusní příspěvek byl přečten dopis prof. ANT. KOLÁŘE:

Nová Pravidla českého pravopisu se podle něho vyznačují nedůsledností a obsahují i četné nesprávnosti (např. *étos i ethos*, ale *etika*). Označují-li se v Pravidlech délky u substantiv a adjektiv jmen asijských a afrických, proč se zanedbávají ve slovech řeckých (*sokratik, komedie*, ale *tragédie, parodie*, ale *rapsodie, mytický*, ale *mýtus(!)*)? I ve jménech latinských by se měla označovat délka, kde je toho třeba.

Na to navázala diskuse přítomných účastníků. Jako první promluvil akad. DOBIÁŠ. Prohlásil, že nesouhlasí, aby se vedle *é* a *ó* psalo v řeckých slovech také ještě *á, í, ý*, a to ze dvou důvodů: 1. Potom by bylo třeba dívat se pokaždé do slovníku; 2. pro estetický vzhled tištěného českého textu — čeština má příliš mnoho diakritických znamének ve srovnání s jinými jazyky, označováním všech délek nad řeckými samohláskami by se jejich

počet ještě zvyšoval. Ak. Dobiáš je proto pro důslednou transliteraci (tj. značit *é, ó*), nikoliv pro fonetickou transkripci. Soudí také, že by se mělo zachovávat v řec. slovech původní *-th-*, neboť se zpravidla vyslovuje, a zdvojené souhlásky (Kappadokii nelze považovat za slovo do té míry běžné, aby proto bylo možno zjednodušit geminátu, jak to činí Pravidla). Pravidlům českého pravopisu vytýká velkou nedůslednost a ignorování připomínek odborníků (sám předložil několikastránkový posudek, na který nebyl vzat sebemenší zřetel). Není pravda, jak říká prof. Kolář, že Pravidla jsou jen doporučena, naopak jsou závazná, poněvadž korektoři podle nich opravují.

Dr. SEGERT položil otázku, zda byli a do jaké míry dotázáni při přípravě Pravidel klasičtí filologové.

Dr. BARTUŠEK na tento dotaz částečně odpověděl. Orientalisté přý byli dotazováni velmi často, bohužel ne vždy v těch případech, kdy by

toho bylo nejvíce třeba. Na jejich připomínky nebyl však vždy vzat zřetel: např. *Ho Či Min* se píše trojslabičně, ačkoliv to odporuje výslovnosti i domácímu usu, a to jen proto, že jeho jméno tak začaly psát v době jeho návštěvy v Praze noviny. Bylo by jistě správné zachovávat všechny řecké dlouhé samohlásky, pak však by bylo třeba vydat seznam řeckých slov s přesně označenými délkami.

Akad. DOBIÁŠ připomněl, že Pravidla místy kodifikují špatnou výslovnost.

Dr. VIDMAN je pro zachování Králova způsobu, neznačit totiž délky vůbec (kromě vžitých výjimek jako *Homér, Mykény*), a to pro velké praktické potíže s jejich označováním.

SVOBODOVÁ se zastává důsledného značení délek, zejména proto, že pravopisem je možno normovat výslovnost, o níž se dnešní mládež nemá možnost jinak dovědět.

Dr. SEGERT připomněl, že Pravidla, označují-li délky některé, musí správně označovat délky všechny, neboť jinak se jejich uživatel může domnívat, že samohlásky délkou neoznačené má vyslovovat krátce. U latinských slov je pro zachování dosavadního usu (délky neznačit), aby se tak zbytečně nelišil grafický obraz slova v češtině a latině. Podotkl však, že dnešní mladá generace už nedovede tato slova správně vyslovovat. Ačkoliv Pravidla připouštějí u většiny řeckých slov dvojí grafiku, původní a

tzv. vžitou (školní vydání Pravidel má jen tuto „vžitou“ podobu), redakce a korektoři preferují tyto formy „vžité“, i když jde o tvar zřejmě nesprávný.

Dr. HOLÁ se zastává zachovávání *th*, protože se tím usnadňuje porozumění odborné terminologii (kupř. *bathykardie*).

Dr. SEGERT: Může-li se podle Pravidel psát *Tchaj-wan*, i když skupina *-tch-* je v češtině zcela neobvyklá, proč by se nemohlo zachovávat řecké *-th-*?

Akad. DOBIÁŠ: Je otázka, zda řecké *ou* se má přepisovat jako *u* nebo *ú* (ve výslovnosti bylo toto *ou* vždy dlouhé, ovšem *u* řečtina vůbec nemá).

ŘEZNÍČKOVÁ: Pokud nejde o slova zcela běžně užívaná, není vhodné je počesťovat. Čeština má před jinými jazyky (kupř. ruštinou a polštinou) tu výhodu, že nepozměnila příliš mezinárodní slova, což je zvláště důležité při mezinárodní terminologii.

KÁBRT: Školní Pravidla jsou pro učitele závazná. Největší nedůslednosti jsou v lékařské odborné terminologii. Vyskytují se např. v jediném časopise čtyři formy téhož slova: *laesio, laese, lése, léze*.

Dr. SEGERT: Některá špatná grafika a výslovnost, kodifikovaná Pravidly, má původ v německé výslovnosti (*impérium, tóga*).

Na dotaz předsedajícího doc. Varc-la, co těmto připomínkám říkají

zástupci Ústavu pro jazyk český, vystoupil dr. TYL, který připomněl, že se této diskuse účastní jako člen JKE, nikoliv jako zástupce Ústavu. Jeho vztah k Pravidlům je vztahem uživatele, nikoliv spoluvůrce. Pravidla nejsou kritisována jen se strany klasických filologů, ale kritisují je i chemici, technici apod.

TOMBOVÁ radí označovat délky, hlavně kvůli mladé generaci, aby se učili správné výslovnosti.

Dr. FLEISCHMANN (v dopise) se staví proti zbytečným čárkám. Označování délek zavedl Hus pro česká slova, nikoli cizí. Lid zdravým pudem spíše se střeží cizích slov, aby se mu nesmáli, kdyby „konstatoval úspěch diskuze“. Něco jiného je u slov zdomácnělých a počestěných, jako *Řim*, *Paříž*, *Čína*, zbytečná je však čárka u slova *Británie* apod. V mnoha případech nastalo totiž prodloužení ve výslovnosti vedlejším přízvukem (jako v slově *neodolatelný*), proto nebudeme psát *architektúra*, *pedikúra*. Nadměrná fonetisace by vedla k pravopisné nedůslednosti a zručnosti.

Prof. SVOBODA shrnuje: Nedůslednosti Pravidel vytýká téměř každý. Ale je třeba mít na paměti, že Pravidla vycházejí z výslovnosti (u tragédie je skutečně dlouhá, u komedie krátká). Ovšem cítíme, že toto kritérium je povážlivé, bylo by možno se

řídít leda výslovností vybranou, jak navrhoval kdysi Mathesius. U slov řeckých Pravidla preferují pravopis čistě fonetický, ačkoliv u českých slov je náš pravopis fonetický jen částečně. Protože se preferují formy jako *analýza*, objevují se pak tvary jako *renezance*, protože grafika tohoto slova není Pravidly předepsána. Snaha po zlidovění a zjednodušení pravidel se po druhé světové válce objevila v několika zemích. Ve Francii se proti navrhované reformě postavila Komunistická strana Francie, která svůj nesouhlas odůvodnila v revue *La Pensée* tím, že francouzští dělníci nejsou tak hloupí, aby se naučili francouzskému pravopisu. Stejně tak nedošlo k navrhované radikální reformě německého pravopisu. U nás zašla snaha po zlidovění pravopisu příliš daleko.

Závěrem prof. Svoboda konstatoval, že Pravidla jsou závazná pro školu pro tisk. Myslí, že by bylo vhodné navrhnout, aby byly v češtině vyznačovány v řeckých vlastních jménech a citátových (tj. nevžitých) slovech obecných všechny délky řeckých samohlásek (v 95 % jmen je Pape-Benseler, Griechische Eigennamen, uvádí jako jisté). Latinská jména navrhuje nezčešťovat: *Cato*, *Cornelius*, *Seneca* (gen. *Seneky*), *Marcus* (gen. *Marka*).

◊Diskusi zapsali: A. SCHMIDTOVÁ,
L. VIDMAN.)

Přednášky JKF ve školním roce 1958/59

Anežka Schmidtová, Textová kritika latinských spisů Husových
(25. IX. 1958)

Třebaže některá Husova latinská díla byla vydána již několikrát, kritických edicí se dostalo dosud jen několika spiskům. Teprve v akademickém vydání Husových „Opera omnia“ má vyjít celé Husovo literární dílo ve spolehlivém znění. Jen text filologicky přesný může být solidním základem pro práci ve všech oborech medievalistiky.

Ediční zásady, navrhované pro Husovy latinské svazky, jsou v podstatě zásadami, jichž se užívá při vydávání římských klasiků, patřičně ovšem upravenými pro středověk. Husův text rekonstruujeme na základě čtení všech rukopisů, popř. vydavatelů. Zásahy vydavatele označujeme ve shodě s mezinárodním usem. Neodstraňujeme ani Husovy věcné chyby ani „chyby“ gramatické, neboť tyto chyby vyplývají někdy z odlišnosti Husovy latiny. Snažíme se ovšem odstranit chyby archetypu a chyby písarské. Při přepise rukopisů se řídíme transkripčními pravidly, navrženými Kabinetem filologické dokumentace. Při vydávání zachováváme přesně grafiku základního rukopisu, neboť Husovu grafiku restituovat nemůžeme. Textový aparát děláme zpravidla negativně, nepoznamenáváme v něm však různocnění grafické povahy a nedůležité marginálie.

Karel Svoboda, O Ciceronově estetice
(30. X. 1958)

Cicero nejednal soustavně o estetice, ale ve svých spisech se dotýkal mnoha jejích otázek.

O estetickém soudu vykládal nestejně, řídě se svými prameny. Někdy jej přičítal smyslu, jindy rozumu. Přitom zdůraznil rozmanitost lidského vkusu.

Základní estetickou kategorií zval krásou, ale mluvil též o mravní kráse. Podle Panaitia lišil dva druhy krásna, půvab a důstojnost, a oba podřizoval ctnosti umírněnosti. Podle něho snad též tvrdil, že vše užitečné je krásné. Shodně se staršími mysliteli pokládal za krásný vesmír i lidské tělo.

Umění chápal v širokém smyslu, mluvil např. též o umění žít, byl si však vědom souvislosti umění, jež zveme nyní krásná. Se staršími mysliteli uznával entusiastický původ básnictví. Nestejně určoval jeho úkol, ale zdůraznil odlišnost jednotlivých básnických druhů. Za spřízněné s básnictvím měl řečnictví, neboť obé užívá ozdobné mluvy. Za nejdůležitější podmínky řečnictví prohlašoval nadání a za jeho hlavní požadavek shodu myšlenky a slova. Za hlavní úkol výtvarného umění někdy pokládal napodobení přírody, avšak jindy říkal, že si umělec vybírá z různých jednotlivců, co je nejkrásnější, a jindy, že tvoří podle představy v své mysli. Tuto myšlenku, pro niž se

dovolával Platona, čerpal snad z Antiocha. V malířství i v hudbě stavěl starobylou jednoduchost proti nové pestrosti a změkčilosti. Vysoko si vážil hereckého umění, vcítění herce do jeho úlohy.

Ciceronovy myšlenky o kráse a umění tvoří dosti úplnou soustavu, arci není ani důsledná, ani samostatná. Jako v jiných otázkách filosofických se opíral Cicero o řecké předlohy. Ale vybíral z nich zajímavé myšlenky, jež jsou návratem ke klasické estetice. Podobný návrat lze pozorovat i v jiných oblastech tehdejší vzdělanosti.

Gabriel Hejzlar, O etruském umění
(27. XI. 1958)

Résumé této přednášky je otištěno mezi přednáškami brněnské pobočky na str. 38.

Jan Fišer, Filosofický význam Lucretiovy III. knihy De rerum natura
(29. I. 1959)

Rozvoj psychologie jako vědy ve stol. 19. nám bezpochyby vysvětlí soustředění badatelského zájmu na problematiku III. knihy *De rerum natura*. Většina badatelů se obírala otázkou, jak jsou rozděleny *aura*, *aer*, *calor* a čtvrtá podstata mezi ducha a duši, poměrem mezi duchem a čtvrtou substancí. Většina těchto prací končí v podstatě agnosticky.

Autor pokládá za filosoficky mnohem závažnější otázku původu čtvrté podstaty. Tato substance, již podle svědectví starověkých v jádře mystická, je nesourodá učení Epikurovu, které charakterisuje zřejmá ctižádost po mechanickém výkladu světa, života i lidské duše. Zdá se, že to byla nemožnost mechanického materialismu antického dáti uspokojivou odpověď na gnoseologickou otázku, jak vědomí, kvalitativně od hmoty neodlišené, poznává bytí, jež způsobila, že do systému v podstatě mechanického se dostal princip v jádře idealistický. Dramatická polemika Epikurova s melancholií a pesimismem mladého Aristotela z platónského údobí, podle zprávy Lactantiovy, je strhujícím dokladem dějinného zápasu mezi materialismem a idealismem ve starověku. Epikur ve vášnivém úsilí o pochopení universa jako plodu mechanických konfigurací atomů a prázdna nemohl nezasáhnout také ústřední myšlenku astrální theologie Aristotelovy — myšlenku o duši nesmrtelné. Sám, jak je známo, trval na myšlence složenosti, dělitelnosti, a tedy rozpadu a konečnosti duše. Tísňen patrně často — zvláště v polemikách s idealismem — otázkou, jak vědomí poznává bytí, byl Epikur zaujat Aristotelovým pojetím páté substance jako substance partikulární, jež má zdroj pohybu v sobě samé a kde vůle, myšlení, mínění, radost, smutek, nenávisť, láska jsou toliko různá jména pro jednotlivé druhy pohybů této podstaty. Připojil proto pravděpodobně tuto Aristotelovu pátou substancí jako čtvrtou, nejjemnější, nepohyblivější, hmotnou, avšak nepojmenovatelnou k dosavadním třem látkám

(*aura, aer, calor*) a přisoudil jim ve vzájemné součinnosti nejvyšší funkce mysli.

Ve srovnání s Epikurem zůstává Lucretiova interpretace této substance v podstatě na linii materialismu mechanického: nejvyšší funkce duševní jsou chápány jako plod mechanických vlastností a spolupůsobení uvedených tří složek se substancí čtvrtou. Tato pak zůstává v pojetí Lucretiově elementem hmotným, principem nejpohyblivějším.

Vykupitelský pathos básně Lucretiovy, ostatně od počátku zastíněný myšlenkou postupné zkázy, byl nesen vírou v postačitelnost změny vnitřního, ryze teoretického postoje ke skutečnosti. Sociální aspekt společenské krize I. stol. př. n. l. zůstal Lucretiovi utajen.

Josef Němec, Fresky ve Villa dei Misteri v Pompejích (26. II. 1959)

Předměstská pompejská vila „dei Misteri“ patřila císařovně Livii. Livia provdala svou nevlastní dceru Julii r. 12 př. n. l. za Tiberia, aby se narodil nástupce Augustův, vládce pokoje a míru. Aby zlé síly nenastrojily úklad, dala průběh šťastného porodu profylakticky (*depicta = realia*) namalovat v pol. r. 11. Scény byly seřaděny takto: 1. Livia jako *mater familias*. 2. Těhotná Julia. 3. Vipsania Agrippina svolila k rozvodu. 4. Julia jako Venus Genetrix se syny Gaiem a Luciem. 5. Milenecké objetí Octaviana s Livii. 6. Julia před porodem. Mrtvá Octavia jako Diana-Lucina je přízniva novému potomku. 7. Livia po potratu. Její snachy Antonia ml. a Julia jsou zárukou trvání rodu. Episodní scény demonstrují, že žádný žijící člen rodu není božským nástupcem Augustovým. 8. Nepřátelské moci jsou apotropaickou magií zneškodněny. 9. Mrtvý M. Antonius jako Silén. 10. Scéna pastorální: Drusus a Antonia ml. ve vergiliovské idyle. 11. Livia jako Juno Lucina. 12. Mrtvý Agrippa-Silvanus se syny Gaiem a Luciem. Ve vedlejší síni je zobrazeno svatební veselí pantomimickými tanci účastníků a výjevem z burleskního mimu (oběť Priapovi).

Jiří Kejř, Pražské universitní quodlibety (9. IV. 1959)

Jak ukazuje studium rukopisů, liší se struktura a průběh disputace *de quolibet* na pražské universitě dosti značně od theologického quodlibetu vrcholné scholastiky a jeví osobité odchylky i od průběhu quodlibetů na soudobých německých universitách.

Quodlibetní disputace, která trvala vždy několik dní, počínaje 3. lednem, zahajoval quodlibetář, zvolený půl roku předem, úvodním projevem, na který navazovala jeho *quaestio principalis*. Jejím thematem byl vždy Bůh, jeho vlastností nebo závislost světa od jeho řízení a byla rozdělena na tři artikule

a vždy pečlivě vypracována. Rozvíjela se pak o ní disputace, které se zúčastnili všichni přítomní mistři v pořadí svého akademického stáří. Jim pak odpovídal nejprve některý bakalář jako *respondens* a mistr řídící quodlibet disputaci uzavíral shrnutím jejich závěrů a obhájením svých thesů.

Druhá část quodlibetu, při které každý účastník musel řešit otázku položenou mu quodlibetářem, byla vždy zahajována questíí rektora university, po které, počínaje děkanem artistické fakulty, vystupovali mistři opět v pořadí akademické ancienity a přednášeli řešení svých otázek. Proti každému z nich polemisoval quodlibetář, který musel být na tento úkol velmi dobře připraven, a požívoval si proto příruční knihu příprav k disputaci, ve které měl sepsány these námitek proti odpovědi kladné i záporné. Tyto příručky jsou hlavním pramenem pro studium pražských quodlibetů.

Kromě questie řeší každý mistr ještě *probleuma*, při kterém musí dáti výstižnou odpověď na položenou otázku žertovné povahy. Účelem problemat je osvěžit unavenou pozornost publika zábavnou vsuvkou.

Po skončení disputace o otázkách všech zúčastněných mistrů uzavíral quodlibetář slavnost závěrečným projevem.

Literární redakce všech projevů přednesených při quodlibetech se nezachovaly a také asi nebyly v plné míře uskutečněny. Pokud nám rukopisy části quodlibetů zachovaly, je autorem úvodních projevů, principální questie, závěrečných projevů a případně charakteristik jednotlivých účastníků sám quodlibetář, zatím co autory vypracovaných questíí jsou ti z mistrů, kteří o nich disputovali.

I když úroveň pražského quodlibetu nedosahuje úrovně quodlibetu vrcholné scholastiky, přece jen je vědecký i řečnický výkon quodlibetáře úctyhodný a reprezentuje se v něm celá universita. To je třeba zvláště ocenit zejména pro dobu po vydání Dekretu kutnohorského, kdy vědecký obsah těchto slavností neklesá proti období dřívějšímu a dokazuje se i tím bohatý vědecký život university, hodný jejich velkých tradic.

Diskuse o psaní řeckých a latinských slov v češtině

(30. IV. 1959)

Pro důležitost tohoto tematu uveřejňujeme jak úvodní přednášku Karla Svobody, tak diskusi k ní *in extenso* na str. 19–27.

R. F. Willets, Řecká polis

(28. V. 1959)

Chceme-li porozumět utváření řecké kultury, musíme nejprve pochopit, proč se vyvinula specificky řecká forma společenské organisace, městský stát (*polis*), neboť občanská příslušnost k městskému státu a civilisace byly

úzce spjaty. Pro Aristotela byl městský stát „sdružením rodů a vesnic“ Avšak tím, že se rody a vesnice sdružily, se vyvinulo zároveň město i stát.

Rod vznikl ve starší době kamenné a existoval i v mladší době kamenné, když už na místo kmenových táborů nastoupily vesnice. Konec mladší doby kamenné je spjat s růstem měst nejprve v Mesopotámii a Egyptě, později v Sýrii a na Krétě. Mykény na řecké pevnině se od minojských měst na Krétě lišily; jejich středem byla opevněná citadela. Bohatství se v Mykénách nahromadilo na jednom pólu společnosti a nebylo ho užíváno k dosažení technického pokroku, jenž by mohl překonat jednostrannost, charakteristickou pro ekonomiku pozdní bronzové doby.

Řecká herojská doba, symbolisovaná Achájci homérských básní, znamenala konec kultury doby bronzové a přechod k vládě zemědělské aristokracie. V tomto období přechodu nastal proces, z něhož se zrodil městský stát (*polis*), město a obec nového typu, založené na nových výrobních vztazích. vyvolaných v život zavedením železa do výroby.

Řecká společnost pak prošla třemi typickými stadii: fází aristokracie, tyranidy a demokracie. Aristokratická společnost byla v mnohém spjata se jménem Dóru ve Spartě i na Krétě. V obou těchto oblastech došlo ke krizi nevolnictví (nebo patriarchálního otroctví) teprve v době helénistické. Avšak v Attice došlo k první velké krizi v 6. stol. př. n. l. Patriarchální otroctví začala ustupovat systému, v němž se otrok stával předmětem obchodu, zbožím (klasickému otrokářství).

Konflikt mezi starou zemědělskou aristokracií, jež se bránila společenským změnám, a „střední třídou“ a rolnictvem, jež změnu žádaly, vyústil v tyranidu. Další společenské změny vyvolaly demokratickou revoluci. Demokracie byla nová a typicky řecká. Jejím přímým i nepřímým důsledkem byl velký pokrok v umění, vědě, lékařství a výchově.

Růst klasického otrokářství zabrzdil další technický pokrok. Athénská politika expanse a utlačování ostatních Řeků vedla k peloponéské válce. Od té chvíle znamenala demokracie jen republikánskou formu vlády jako protiklad k monarchii. Ztratila své bytostné spojení s ranou demokracií, jež tolik znamenala pro vývoj řecké civilizace.

Dimitrij Papas, Mezínky v novořecké literatuře – Kostas Varnalis (11. VI. 1959)

Za největšího z žijících řeckých básníků je považován Kostas Varnalis (nar. r. 1884 v Pyrgu v Bulharsku), básník a prosaik, poctěný r. 1959 mezinárodní Leninovou cenou. V tvorbě Varnalisově, jež počíná začátkem našeho století, znamená velký předěl r. 1922; velké ideologické změny v mezinárodním duchovním životě, třídní a společenská diferenciacie řecké společnosti a převratná událost Velké říjnové socialistické revoluce mění Varnalise z básníka idealistického a nacionalistického světového názoru, čistého estetismu a for-

malistického zaměření v básníka internacionalistu, v spisovatele, revolučně bojujícího svou tvorbou za sociální pokrok a přátelství mezi lidmi.

Ve dvou rozsáhlých básnických skladbách „Světlo, které spaluje“ a „Otroci obléhání“, jež nesou pečeť estetické a technické dokonalosti a originalnosti, v prosaických dílech „Pravá obrana Sokratova“ (1931), „Penelopin deník“ (1951) a „Diktátoři“ (1956) i v celém svém ostatním díle odhaluje ostrou a palčivou satirou prázdný verbalismus mravních hodnot současné buržoasní společnosti, zestárlost a prohnilitost jejích institucí a forem organizace a ukazuje revoluční cestu, která podle zákona společenského vývoje vede k její přeměně na společnost „tvořivé práce a přátelství mezi všemi národy“

Svým dílem, které charakterisuje hluboká ideovost a pravý humanismus, tvoří Varnalis po Solomosovi a Palamasovi třetí mezník v novořecké literatuře; z něho vychází dnešní novorealistický proud v řecké literatuře, jenž vytvořil díla bojující za věc sociálního pokroku a míru, z nichž některá nesou prvky budoucí řecké socialistické literatury.

Kromě pravidelných přednášek měli členové pražské JKF možnost se zúčastnit pásma „Byl to modrobílý čas mramorové Afrodité“, které konalo 13. prosince 1958 Divadlo hudby, a promítání barevných diapositivů z Egypta, Řecka a Kréty, jež přivezl ze své cesty po těchto zemích doc. Miroslav Kocrecký se svými spolupracovníky.

*

V druhé polovině r. 1958 nekonala brněnská pobočka JKF samostatně přednášky, neboť její členové se zúčastnili jako přednášející a jako posluchači cyklu „Na soumraku antiky“, který pořádal Dům kultury města Brna. Byly prosloveny tyto přednášky:

Ferdinand Stiebitz, Hlasatelé soumraku antiky (3. X. 1958); Josef Češka, Krize otrokářského řádu (10. X. 1958); Zdeněk Zlatuška, Poslední století principátu (17. X. 1958); Gabriel Hejzlar, Výtvarná práce v římské říši císařské doby (24. X. 1958); Radislav Hošek, Myšlenkové a náboženské proudy v římské říši císařské doby (31. X. 1958); Adolf Erhart, Etnická a jazyková situace v římské říši za císařství (14. XI. 1958); Jiří Hrubý, Zbožňování panovníků ve starověku (21. XI. 1958); O. Klíma, Přední Asie v době římské (28. XI. 1958); Josef Češka, Rozklad římské říše (5. XII. 1958); Jaroslav Luďvíkovský, Antické tradice (12. XII. 1958).

Josef Češka, Náboženské poměry ve starověké Palestině a počátky křesťanství ve světle nových nálezů u Mrtvého moře

(18. II. 1959)

V posledním desetiletí došlo u Mrtvého moře k důležitým nálezům starověkých textů. V jeskyních jižně od Jericha byly objeveny hebrejské texty z II. stol. př. n. l.—I. stol. n. l., v údolí Murabbaát dopisy a smlouvy z druhého

pvstání Židů pod vedením Bar Kochbovým a nedaleko rozvalin byzantského kláštera Murdy aramejské a řecké texty z V.—VIII. stol. n. l. Nejdůležitější jsou nálezy z jeskyní jižně od Jericha. Jsou to biblické i nebiblické spisy jedné židovské náboženské obce, která měla své sídlo na místě zřícenin zvaných dnes Chirbet Kumrán. Z archeologického výzkumu a zejména z dochovaných spisů poznáváme dosti podrobně život, kult i učení této obce. Ve vědě se většinou soudí, že to byla obec essénská.

Organizace obce se arci v leccěms blíží ranému křesťanství a také v jejím učení najdeme nejednu paralelu s evangeliem. Proto vzbudil z kumránských textů největší pozornost výklad o učiteli spravedlivosti, který byl se svými stoupenci pronásledován od jakéhosi zlého kněze a muže a kazatele lži. O jeho identifikaci bylo učiněno již mnoho pokusů; z nich vyplývá, že se označení „učitel spravedlivosti“ s velkou pravděpodobností netýká Ježíše. Přesto však budou tyto texty napříště řazeny vždycky mezi prameny ke studiu počátků křesťanství, poněvadž vrhají na tehdejší palestinské náboženské poměry v jednom směru nové světlo.

Linus Politis, *Perioden und Charakter der neugriechischen Literatur* (24. III. 1959)

Na počátku novořecké literatury stojí národní epos *Digenis Akritas* (10. až 12. stol.), jemuž předcházely lidové písně akritovského cyklu. 13.—15. stol. je charakterisováno vlivy frankými, teré se projevují zvláště v rytířských románech. Po dobytí Cařihradu Turky v r. 1453 se rozvíjí literatura pouze na ostrovech západních a na protilehlém pobřeží, pokud zůstalo pod vlivem západu. Tu se projevily též vlivy tehdejší evropské renesance. Řecká renesanční literatura se objevuje v 16. stol. na Rhodu, Kypru v podobě sonetů a oktáv ve stylu Petrarkově. Nejvýznamnější jsou památníky řecké renesanční literatury 16. a 17. stol. z Kréty, která byla až do r. 1669 pod vládou benátskou. Kolém r. 1600 byla na Krétě v tamějším nářečí psána a patrně i provozována dramata. Jsou to první divadelní představení v Řecku od konce starověku. Autoři se přidržovali svých italských předloh. Vynikli Georgios Choratsis a Vintzentzos Kornaros, který byl rovněž autorem výpravné básně *Erotokritos*. Osvícenství nepřálo poesii a umělecké literatuře. Začátkem 19. stol. objevuje se lyrika znovu v dunajských vévodstvích, kde významní fanarioté založili v nejdůležitějších městech střediska vzdělání. Tu působil anakreontik Athanasios Christopulos a Ioannis Vilaras, jimiž začíná novořecká poesie v užším slova smyslu. Nejvýznačnější z básníků této doby byl Dionysios Solomos, autor Hymnu na svobodu, který se v jazykovém sporu postavil bez výhrad na stranu přívrženců lidového jazyka. Ze Solomose vyšla básnická škola na ionských ostrovech. Romantickou poesii této doby zastupuje Panajotis Sutsos. Jeho následovníci působili ponejvíce v Athénách a psali spisovným jazykem. Reakci proti tomuto směru představují panasisté, kteří se znovu

přiklání k Solomosovi. Důležitou postavou ve vývoji novořecké literatury psané jazykem lidovým je J. Psicharis, zvláště svou knihou *Má cesta*. Z básníků konce 19. a zač. 20. stol. vynikl nejvíce Kostis Palamas, který zemřel v době okupace. Jeho pohřeb byl příležitostí k národní demonstraci. Nová literární generace nastupuje v třicátých letech; působící až do doby současné, nespadá již do literární historie.

Gabriel Hejzlar, Etruské umění

(15. IV. 1959)

Přednášející se nejprve zabýval územím etruského osídlení a otázkou původu národa (přišli asi z Orientu v 8. stol. př. n. l.). Při nedostatku písemné tradice hlavním pramenem pro poznání života hospodářského, společenského a složek nadstavbových jsou hojně hmotné památky, v provedení řemeslné, umělecko-řemeslné a umělecké. Z vývoje výtvarné práce asi od polovice 8. stol. př. n. l. byl podán přehledný obraz na vybraných ukázkách z architektury a malby sepulkrální, které při etruském eschatologickém nazírání poskytují oporu pro představu staveb obytných. Byly předvedeny typy hrodek s pohřby kostrovými i žárovými a řada nástěnných maleb s radostnou tematikou ze života vyšších etruských vrstev (stol. 6.—5.). Zvláštní místo tu zaujímají (od stol. 4.) obrazy z etruského záhrobí, jež se jeví jako výtvarný doprovod národního a politického úpadku etruské moci. Přes vliv orientální, a zvláště řecký, má etruská výtvarná práce své autonomní rysy. V architektuře, urbanistice, inženýrské technice, v portrétu a sarkofázích měli vliv na Římany. I pozdější doby převzaly leccos z etruského dědictví.

Miloslav Okál, Aristofanes a sofisté

(20. V. 1959)

Po načrtnutí Aristofanovho postoja k jednotlivým otázkám výchovy — demokratizácia výchovy, prednosť kolektívnej alebo individuálnej výchovy, význam vrodených dispozícií a možnosť výchovy — autor si všima jednotlivých zložiek výchovy: gymnastickej, hudobnej, gramatickej a poškolnej. Poukazuje na Aristofanov kladný postoj k starej výchove, ktorej klady videl nielen v jej vplyve na fyzickú zdatnosť občanov, ale predovšetkým v jej úsilí o mravnosť. Naproti tomu bol Aristofanes nekompromisným odporcom modernej výchovy, ktorú propagovali sofisti, a to predovšetkým pro jej amorálny aspekt — zavrhovanie skromnosti, neúcta k rodičom a k starším ľuďom, velebenie nemravnosti a zlý vzťah k náboženstvu. Sposmešňuje sa osvojovanie si encyklopedického vzdelania a rečnickeho umenia a pranieruje sa prijímanie honoráru za vyučovanie. Nakoniec autor podal zhodnotenie Aristofanovho nespravodlivého postoja k sofistickej výchove a vyzdvihol význam sofistiky pre rozvoj ďalšieho gréckeho myslenia.

Několik informací o současných archeologických výzkumech v Řecku

Organisace archeologických výzkumů

Řekové považují archeologii za svou národní vědu. Mnoho obje-
vů vděčí za uskutečnění prostým řeckým občanům, rolníkům a děl-
níkům, kteří se často při své denní práci setkají s hrdými památkami
slavné minulosti své země. Na základě porozumění těchto laických
nálezců mohou pak rozvíjet svou práci řečtí odborní archeologové
i tam, kde zatím své výzkumy neprováděli. Je však velmi charakte-
ristické, že z hospodářskofinančních důvodů jsou rozsáhlejší práce,
případně rekonstrukce a adaptace památek prováděny zahraničními
archeologickými společnostmi, nikoliv řeckými archeology, i když Ře-
kové sami mají mnoho výtečných odborníků.

Než podáme stručný přehled o některých zajímavostech součas-
ných archeologických výzkumů v Řecku, zmíníme se úvodem o jejich
organisaci.

Po stránce správní je archeologické bádání v Řecku soustře-
děno v rukou vedoucích pracovníků archeologického oddělení řeckého
ministerstva výchovy. Vedoucím tohoto oddělení je prof. Jannis Pa-
padimitriu. Celé Řecko je rozděleno na několik archeologických ob-
vodů, v jejichž čele stojí efoři — inspektoři archeologických výzkumů.
Samotnou vědeckou prací se však zabývá Athénská archeologická
společnost se sídlem v Athénách, Venizelova ul. č. 22. Jejím tajem-
níkem je prof. Orlandos, jedním z nejaktivnějších členů výboru sou-
časný rektor athénské university prof. Marinatos a další odborníci,
z nichž dlužno uvést jména prof. Nikose Kondoleona, Jannise Papa-
dimitriu (viz shora), Dimitria Pallase, Christa Karuza, ředitele ná-
rodního archeologického musea v Athénách, a Jannise Miliadise,
ředitele musea na athénské Akropoli.

Vládní místa ohlásila počátkem r. 1959, že na provádění archeolo-
gických prací spojených s údržbou a rekonstrukcí památek bude pa-
matováno na tento rok částkou 19 649 000 drachem. Nejvyšší polož-
kou — 6 000 000 drachem — je pamatováno na práce a museum
v Olympii. Jinak jsou do plánu pojaty všechny objekty, které jsou
známy klasickým archeologům i filologům a které lákají do Řecka
ročně mnoho zahraničních turistů. Je nesnadné odhadnout, zda uve-
dený rozpočet znamená pro archeologické výzkumy mnoho nebo málo,
jistě však je, že je vyšší než v minulých letech.

Ze zahraničních ústavů vyniká rozsáhlou činností Francouzská
archeologická škola se sídlem v Athénách, ul. Didotu č. 6. Jejím ře-

ditelem je prof. Daux, náměstkem ředitele prof. Milliex, generálním sekretářem Paul Courbin. Bádání této školy se v posledních letech soustředilo zejména do Delf, kde se jejím pracovníkům podařilo mnoho objevů v tzv. mykénské vrstvě. Ústav má k dispozici rozsáhlou vědeckou knihovnu přístupnou veřejnosti. Své výsledky soustavně publikuje.

Velmi aktivní je německý archeologický ústav ve Feidiově ul. č. 1 v Athénách. Jeho ředitelem je prof. Emil Kunze. Za spolupráce externích odborníků ze západního Německa se ústav věnuje vykopávkám a rekonstrukcím v Olympii, výzkumům v Thessálii a na Samu.

Americká archeologická škola má v ulici Suidias č. 54 v Athénách vlastní rozsáhlou budovu. Je vedena ředitelem Caskeyem, má bohatou knihovnu, zvláště rozvinuté oddělení pro rekonstrukce a značné finanční možnosti. Jejím dílem je rekonstrukce Attalovy stoy na athénské agoře; ve spolupráci s new-yorskou universitou konal ústav bádání o kultu „velkých bohyní“ na Samothráce.

Anglická archeologická škola sousedí s americkou (ul. Suidias č. 52). Jejím ředitelem je prof. Hood; aktivita školy samotné není příliš patrná, v neposlední řadě tomu bylo v minulých letech i z důvodů politických (kyperská otázka). J.nak v Řecku pracují různí archeologové z britských ústavů.

Italský archeologický ústav na třídě Amalie č. 56 stojí trochu v ústraní hospodářsky lépe zajištěných kolegiálních ústavů. Jeho ředitelem je prof. Doro Levi.

Pokud jde o znalost činnosti čs. archeologů a klasických filologů, řečtí odborníci znají z předválečných návštěv akademika Salače, z vědeckých statí pak i další čs. odborníky.

Pro zajímavost uvádíme na závěr tohoto přehledu organizace archeologických výzkumů v Řecku, že řecké úřady byly v poslední době nuceny zavést velmi přísná opatření proti rozkradačům a překupníkům antických památek, které systematicky mizely z různých nalezišť do zahraničí. Mimo trestní stíhání provinilců byly zvýšeny též platy hlídačům, aby nemuseli hledat často přilepšení prodejem předmětů svěřených jejich ostražitosti (!).

II. Vykopávky v Pelle

Pella, hlavní město makedonských králů v období od vlády Archaovy (kolem r. 400 př. n. l.) až do římské okupace (r. 168 př. n. l.), se stala zvláště v posledních dvou letech dějištěm archeologických výzkumů prováděných v neobyčejně širokém měřítku.

Samo přibližné umístění Pelly ve vzdálenosti 38 km severozápadně od Soluně směrem na Edessu bylo identifikováno již velmi dávno. Jisté důkazy o její totožnosti, přesném položení a rozměrech, vyhovující moderním vědeckým požadavkům, však byly ještě nedávno postrádány. V okolí nebylo na zemském povrchu žádných předmětů, které by prozrazovaly antický původ. Pouze několik hrobů a cisterna na vodu, kterou lidová tradice nazvala „Lázněmi Alexandra Velikého“, mohly snad připomenout zasvěceným poutníkům, že někde v blízkosti existovalo město, které mělo tak veliký význam v dějinách Makedonie i celého Řecka.

Bohužel, až do osvobození Makedonie z turecké nadvlády r. 1912 bylo možno zaznamenat v Pelle pouze náhodné objevy. Archeologická společnost athénská počala sice provádět v Pelle ihned po r. 1912 systematické výzkumy, ovšem pouze v rámci celkových výzkumů v Makedonii. V letech 1914—15 byl řízením prací pověřen prof. Georgios Ikonos. První světová válka přerušila výzkumy na velmi dlouhé období, které skončilo až r. 1957. V dubnu toho roku zahájil nové výzkumy řecký archeolog Fotias Petsas.

Proti předchozím domněnkám bylo shledáno, že archeologická vrstva je v Pelle uložena většinou v hloubce menší jednoho metru a že jen zřídka přesahuje hloubku dvou metrů od povrchu. Po předběžném ohledání terénu bylo vyznačeno prostranství asi čtyř čtverečných kilometrů, na němž jakožto na bývalé akropoli, která se kdysi rozprostírala k břehům dávno zaniknuvšího jezera, byly skryty četné památky. V okolí zmíněného jezera byla rovněž zjištěna „strážnice“ známá z písemné tradice; tam si makedonští králové dávali hlídat nejen své poklady, ale i své mnohdy velmi urozené politické protivníky.

Hlavní pozornost archeologů však byla věnována jedné ze zřejmě nejdůležitějších staveb zaujímajících střed města (nyní nedaleko silnice Soluň-Edessa). Důležitost stavby dokazuje kromě jejího centrálního postavení i bohatá výzdoba a přítomnost velmi vzácných mozaikových vyobrazení. Skládá se z nezastřešených dvorů, kolem jejichž sloupoví jsou velké místnosti s mozaikovými podlahami. Ve dvou těchto místnostech byly objeveny mozaiky zpodobňující nahého Dionysa na pantheru, lov na lva, dravého ptáka (orla nebo supu), jež útočí na jelena, a pár kentaurů.

Kolem této budovy vedly široké ulice, pod jejichž povrchem bylo ukryto zavlažovací a vodovodní potrubí jakož i žumpy. Vědci z toho vyvozují, že tato část byla vybudována za rozkvětu Pelly jako hlavního města říše, a to podle plánů shodných i s jinými helénistickými městy té doby.

Starší historie této části města nebyla archeologicky dosvědčena. Nejstarší nálezy patří do 2. poloviny 4. stol. př. n. l., čili do doby Filipovy a Alexandrovy. Nejmladší historicko-archeologické doklady pak pocházejí z doby kolem r. 168 př. n. l., kdy Pella byla vyvrácena Řimany. Alespoň nic ze stovek úlomků, střepin amfor, sošek a jiných nejrůznějších nálezů není z doby pozdější.

Pokusné práce na svazích pellské Akropole však vedly k objevu stop po starém paláci, ve starověku slavném sídle Archelaově, kde žili později ještě Filip i mladý Alexandr. Na západním svahu byly odkryty části velmi silných zdí (2,30 m) a hlavice sloupů z 1. poloviny 4. stol. př. n. l., patřící původně dórským sloupům o průměru 1 metru, zatím co tloušťka zdíva domu již odhaleného (viz shora — nálezy mozaik) nepřevyšuje 0,80 m, průměr jeho sloupů pak 0,40 až 0,50 m.

Pomalou se rozvíjející práce slibují odhalit postupem času daleko více. Řečtí archeologové trpělivě očekávají chvíli, až bude z lůna země vyproštěn celý palác makedonských králů. Již nyní projevují o významné práci značný zájem nejen řecká úřední místa a veřejnost, ale mnoho odborníků ze zahraničí i turistů. Na práce v Pella má být na r. 1959 pamatováno z vládních prostředků částkou 600 000 drachem.

III. Významné archeologické objevy v Pireu

V době po 20. červenci 1959 byl archeologický svět vzrušen zprávou z Pirea o nálezu velmi cenných soch z klasického období starého Řecka. Dne 13. července 1959 narazily totiž pneumatické vrtačky silničních dělníků A. Sakelliu a N. Kordonorise při úpravách křižovatký ulic Filonovy a krále Jiřího I. v Pireu v hloubce jeden a půl metru pod povrchem země na prsty jakési bronzové sochy. Dělníci o zajímavosti informovali příslušné úřady, takže vyprošťovací práce pak byly vedeny inspektorem pro archeologické památky Atiky Mastrokostasem a ředitelem archeologického oddělení řeckého ministerstva výchovy Papadimitriou. Mimo shora uvedenou sochu, představující mladého muže („kuros“), byla dále objevena socha ženy a Hermův sloup, zvaný obvykle „hermovka“ Na stejném místě byly pak v sobotu dne 25. července objeveny další tři sochy, z nichž dvě byly identifikovány jako sochy Artemidy a Athény Promachos; o třetí vznikl spor, zda představuje hlavu Poseidóna či zda jde opět o „hermovku“; jelikož to je mramorový sloupec, zdá se být správnější domněnka poslední.

První nalezenou sochou byl již zmíněný jinoch-kuros, zpodobňující nahého mladého muže velikosti 1,92 m. Bronzový kuros drží v levé ruce luk, v pravé fiálu. Vyznačuje se skvělou vypracovaností struktury těla. Podle řeckých odborníků jde o ukázkou jónského umění z konce 6. stol. př. n. l. Tato nádherná socha je starší než známý „Delfský vozataj“ Nález je cenný i tím, že originální řecké sochy z bronzů, zvláště archaické, jsou velmi vzácné.

Druhým nálezem je socha ženy — bohyně Artemidy velikosti 1,98 m. Je oděna dlouhým šatem, zatím co vlas má sčesan vzad po řeckém způsobu a zachycen tiarou. Z obličejů vyzařuje klid tak typický pro známé antické řecké sochy. V pravé ruce držela fiálu, z níž obětovala úlitbou, v levé štít velikosti 0,87 m, v němž jsou vymodelovány krásné ornamenty. Odborníci určují toto dílo jako ukázkou raně helénistického umění z konce 4. nebo začátku 3. stol. př. n. l. Naprosto originální vlastnosti zpracování vedou k domněnce, že autor sochy nepatřil k žádné tehdejší oficiální sochařské škole. Dílo však nese všechny známky vzácné mistrovsky umělecké práce.

Pokud jde o nálezy hermůvek, známých obětních oltářníků zdobících antické ulice a stádia, upoutává vysoký stupeň dokonalosti jejich zpracování. Jako materiálu bylo užito mramoru. Nicméně pro bohatý výskyt tohoto druhu soch nejde o příliš cenný nález.

Poblíže nohou kurose-Apollóna byla nalezena athénská měděná mince, na jejímž líci lze spatřit Athénu v korintské přilbě, na rubu nápis ATHE (zkratka Athénaíón), Dia vládnoucího blesky a hvězdičku uprostřed dvou měsíčků, což byl symbol pontského krále Mithridata. I když tato mince není vzácným archeologickým nálezem, pomáhá jak ona sama, tak i stopy po ožehnutí patrné na sochách vysvětlit archeologům otázku, proč byly nalezeny v těsném sousedství sochy různého časového původu. Všechny zmíněné sochy byly totiž „pohřbeny“ těsně vedle sebe.

Archeologové, vedeni správnou domněnkou, že naleziště může obsahovat ještě další ukázky antického sochařského umění, pokračovali na stejném místě (křížovatka ulic Filonovy a krále Jiřího I. za chrámem Sv. Trojice) v další práci. V sobotu dne 25. července 1959 skutečně odkryli další předměty nesmírné ceny. Byla objevena bronzová socha Athény Promachos velikosti 2,35 m. Socha nese na hlavě přilbu, na prsou tradiční aigídu s Gorgóninou hlavou; její pravá ruka je vztažena, jako by něco podávala či nabízela. Socha je téměř neporušena.

Dále byla objevena bronzová socha ženy, opět prohlášené za Artemidu, velikosti 1,55 m. Na zádech nese toulec na šípky. Tato socha není v tak dobrém stavu jako uvedená socha Athénina, což možná zavinila horší jakost kovu, z něhož je vytvořena. Ruce sochy byly

uraženy při vyprošťování, budou však spojeny s trupem v musejních dílnách. Obě sochy jsou podle názoru odborníků opět ukázkami mistrného umění 4. stol. př. n. l.

Mimo druhou hermovku, o níž byla zmínka, byla ještě nalezena mramorová soška dívky velikosti 1,20 m (patrně Hestie), nakonec pak bronzová maska vysoká 0,45 m, jaká sloužila starovekým hercům při provozování divadelních her.

Podle řeckých archeologů Efthimia Mastrokostase a Joannise Papadimitriu, kteří vykopávky vedli, je možno se domnívat, že naleziště je v blízkosti tzv. Filónovy stoy, kterou se možná podaří odhalit během dalších prací. Tam byly také patrně umístěny všechny nalezené sochy. Jejich úkryt — Filónova stoa — byl po vpádu římského vojevůdce a diktátora Lucia Cornelia Sully r. 86 př. n. l. zničen požárem (viz shora uvedenou zmínku o stopách ožehnutí na prvních třech nalezených sochách). Po porážce Mithridatova vojska, které bránilo Athény, Sulla vyloupil všechny chrámy a veřejné budovy a dal s největší pravděpodobností svéztí obrovské množství soch do Filónovy stoy, aby je pak odtud dopravil do Říma. Je možné, že při zmatku po vypuknutí požáru zůstaly sochy pospolu zapomenuty ve stavu, v jakém byly nalezeny nyní. Jiná možnost je, že sami tehdejší Athéňané sochy ukryli do tajné skrýše, aby tak unikly loupeživým choutkám římského dobyvatele.

Objevy odhalily i půdorys místnosti, ve které byly uloženy. Různé známky nasvědčují tomu, že byla odkryta pouze část velké rozsáhlejší místnosti, v níž mohly být uloženy další památky.

Nálezy pochopitelně vzbudily velmi živý zájem řecké veřejnosti i úřadů. Ministr výchovy Voyatzis o nich vydal zvláštní zprávu, tisk přinesl obsažné referáty, v nichž nechybělo ani srovnání významu nových nálezů s objevem královských mykénských staveb Němcem Schliemannem r. 1876.

IV. Nahodilé nálezy a dílčí výzkumy

Mimo zprávy o soustavných archeologických výzkumech na tradičních pracovištích se neustále množí informace o nahodilých nálezech zdánlivě menšího významu, které však nezřídka vedou k dalším zajímavým objevům.

Na Krétě došlo v letech 1958 a 1959 k několika zajímavým objevům, z nichž uvádíme hrob se 30 urnami a četnými vázami, železnými náramky, stříbrnými špendlíky, zlatými prsteny atd. v blízkosti Monofassi, kraj Kandia, a to na základě náhodného nálezů rolníka Mich. Mangufakise, který při obdělávání pole našel bronzové předměty.

V krétském městě Lissu bylo v posledních dvou letech objeveno za vedení N. Platona, konservátora krétských památek, mnoho soch, stopy chrámu Asklépia a Hygieie a sošky ze 4. stol. př. n. l.

V Knóssu objevili Britové náhodou vázy z předminojského období asi z doby 3000 let př. n. l. Další vázy pocházejí z doby 1900—1400 let př. n. l. Byly odhaleny též četné rodové hrobky.

Na Lesbu poblíže Mytilini byly zahájeny práce na odkrytí antického divadla, které prý jako jedno z největších v Řecku pojalo 15 000 diváků. Práce vede efor Evangelidis.

Na Peloponnésu v okolí Leontin je odkrýváno divadlo asi z 5. stol. př. n. l.

V blízkosti Athén v atické Vravroně (= starověký Braurón) byl odhalen Artemidin chrám se dvěma krásnými reliefsy ze 4. stol. př. n. l.; v Athénách samotných na křižovatce ulic Athéniny a Nafplijské byly při uličních úpravách odhaleny hroby. V Porto Heli bylo pod vedením prof. Nikolase Verdelise odhaleno 20 antických hrobů.

Mohli bychom dále uvádět další a další zprávy o nových objevech, např. domu v Mykénách ze 13. stol. př. n. l., sošek poblíže Poseidónova chrámu na Isthmu a mnoha dalších. Z toho všeho je patrné, jak by se hluboce mýlili ti neinformovaní, kteří jsou ochotni prohlašovat vědy o antickém starověku za mrtvé a málo užitečné. Řecko stále vydává další a další důkazy z lůna své půdy o životě dávných lidí; člověku je umožněno nadále zpřesňovat a zdokonalovat své znalosti, opravovat mylné názory a přispívat tak ke stále dokonalejšímu poznání vývoje lidské společnosti v antickém období. M. SOUKUP

PLÁN PRÁCE UČITELŮ JAZYKA LATINSKÉHO v rámci Krajského ústavu pro další vzdělání učitelů v Praze

Leden: ve čtvrtek 21. v 17,30: Učebnice pro 11. post. roč. Hodnocení. Příprava plánu pro druhé pololetí.

Únor: ve čtvrtek 18. v 17,30: K novým metodám výuky jaz. latinského. Jazyk latinský na dvanáctiletých středních školách.

Duben: ve čtvrtek 21. v 17,30: Příprava k závěrečnému hodnocení. Revize osnov. Nové učebnice.

Schůzky se konají v místnostech Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV, Praha 2, Lazarská 8.

J. KÁBRT

Z PRVÉHO ČÍSLA ČASOPISU VITA LATINA

V 2. čísle *Zpráv JKF* (1959) jsme upozornili na chystaný časopis *Vita Latina*, k jehož založení dal podnět kongres pro živou latinu konaný r. 1956 v Avignonu. První číslo tohoto časopisu vyšlo v červnu 1957 Úpravný štíhlý sešitek (46 str.) osmerkového formátu s nezvyklým záběrem Colosseum na titulní straně překvapí však tím, že kromě latinsky psané úvodní stati Jeana Capellea, překladu půvabné bajky Alphonse Daudeta (*La Chèvre de Monsieur Seguin*) do latiny a 4 latinských básní Josepha Eberleho (*Autumnus in Ægia Divite, Ad Archipoetam, Pygmalion, Ad Vesperam*), jsou ostatní příspěvky psány moderními jazyky (1 anglicky, 1 španělsky, ostatní francouzsky).

V úvodní kapitole konstatuje Capelle, že se kongres setkal s pochvalným ohlaselem v mnoha zemích, uvádí jména členů jednotlivých pracovních komisí a vyzývá k spolupráci i ty, kdo se kongresu nezúčastnili. Úkolem vypracovat gramatiku byl pověřen prof. Haury (Francie), předsedou komise pro slovník je ředitel římského Istituto di Studi Romani Tosatti, předsedou komise pro metodiku vyučování prof. Meunier. Pracovníci o slovníku mají nejprve připravit latinský slovník běžných výrazů a pojmout do něho nezbytná nová slova. Bude k tomu potřebí mezinárodní spolupráce a podpory Mezinárodního sdružení universit. Až vyjde tento slovník, bude nutno pořádit seznam termínů všech vědních oborů. Důležitá bude práce

na tzv. *Asimil Latin*, již bude rovněž řídit prof. Meunier. Její výsledky mají přinést prospěch zejména těm, kdo se latině ve škole neučili a chtějí se jí nyní naučit sami, bez učitele. Závěrem vyslovuje Capelle naději, že do příštího zasedání kongresu bude dosaženo již některých konkrétních výsledků, které odzbrojí pochybovače, jichž je nemálo.

Pro naše učitele latiny nebude bez zajímavosti diskusní příspěvek G. Bonneta k vyučování latině. B. konstatuje, že vyučování latině na francouzských lyceích a v kolejích nemá uspokojivé výsledky. Žáci nejsou po šestiletém studiu latiny schopni přečíst bez slovníku jednu stránku latinského textu, ačkoliv věnují latině při nejmenším tolik hodin jako franštině a matematice. Žáci neznají téměř nic z římských dějin, ze soukromého života, z tehdejšího způsobu myšlení. Za těchto podmínek nelze ovšem mluvit o kulturním zisku z vyučování latině. A přece zájem o latinu tu je, jak mezi rodiči, tak u dětí. V první třídě je vyučování živé a slibné, s léty zájem dětí rychle upadá. Příčinu tohoto neúspěchu spatřuje Bonnet v metodě vyučování. Žáci, zprvu nadšení, jsou unavení a znuždění složitou gramatikou a nezajímavými cvičeními. Když se konečně dostanou k četbě autorů, ztrácí se spousta času slovíčkařením a gramatickými výklady, místo aby se věnovala pozornost myšlence, která může člověka obohatit. V nejnižších třídách

ztěžuje vyučování latině nedostatečnou znalostí základů francouzské gramatiky, mluvnických pojmů platných pro všechny řeči, živé i mrtvé. Bonnet pokládá za cíl vyučování poznání spisovatelů, kteří psali latinsky. Vyžaduje sice důkladné osvojení základních gramatických jevů, radí však přejít od cvičení v cvičebnicích, která jsou sice nezbytná, ale nudná a vnučují žákům představu, že latina nebyla skutečnou řečí, co nejrychleji k četbě. Děti zajímá historie a mytologie. Autoři některých příruček vyhověli tomuto zájmu a tato četba velmi prospěla jazykovým znalostem. Přitom radí B. nechat žáky, zaujaté obsahem, číst a nezdržovat je rozbořením vět a doslovným překladem. Překlad má být zpočátku kolektivní prací řízenou učitelem a nikoliv hádankou, kterou má žák rozluštit. Tradiční pořadí při četbě autorů: Caesar, Sallustius, Livius zanechává v žácích dojem, jakoby Římané stále jen bojovali. Snad je to pravda, ale žili přitom také všední život se všemi jeho radostmi a strastmi jako my. Až nabudou žáci takové zběhlosti v latině, aby mohli tento život poznat, pak budou moci vniknout do myšlení antických autorů a teprve pak z nich budou čerpat myšlenkové obohacení. B. se přimlouvá, aby byli zařazeni do četby i nauční spisovatelé (např. Plinius St.). Komikové, zvl. Plautus, by se měli číst dříve, než je tomu dosud, na nich by se žák přesvědčil, že latina byla řeč velmi živá. Nakonec zdůrazňuje autor, že studium latiny je znamenitým prostředkem pro bystření intelektu, zvyká

úvaze, analýze a přesnosti, může podporovat smysl pro geometrii a pro to vše má své oprávněné místo ve výchově mládeže.

Huon de Penanster se přimlouvá ve svém příspěvku (*Propos d'un Révolutionnaire*) za to, aby se ve školách a internátech latinsky opravdu mluvilo. Slibuje si dobré výsledky na základě svých zkušeností s anglickými a německými internáty pro Francouze, v nichž se mluvilo a vyučovalo pouze anglicky, respektive německy. Tvrdí, že je možno psát i mluvit latinsky o věcech zcela moderních, např. o sportu apod.

Efren Maria Beltran pojednává ve svém španělsky psaném příspěvku o nutnosti sjednotit výslovnost latiny.

Senátor Tosatti shrnuje práci kongresu a vysvětluje resoluci: jde o to, aby bylo dosaženo dohody o výslovnosti, která by byla přijata všude, kde se dnes latině vyučuje. Gramatiku nutno zjednodušit, ale ne pokazit, studium latiny se musí stát zajímavější a účelnější. Ve slovníku nepůjde o eleganci výrazu, nýbrž o jasnost a přesnost. V této otázce musí spolupracovat klas. filologové se zástupci všech vědních oborů, včetně technických.

L. Brun-Laloiere uzavírá 1. číslo několika poznámkami, které se týkají modernisace latinského slovosledu, rozlišování slovesných vidů, nesklonných slov atd. Poněkud nevhodný se nám zdá jeho návrh, aby se do latinské deklinace zavedly starší tvary, např. *rosai*, *temploi* apod.

esv-jr

K HESLŮM Z KLASICKÉ FILOLOGIE V NOVÝCH ENCYKLOPEDIÍCH

V našem referátu si blíže všimneme hesel z řec. a řím. literatury a mythologie, která přináší dvousvazkový německý naučný slovník: *Lexikon A-Z in zwei Bänden (Unter Mitwirkung zahlreicher Fachwissenschaftler bearbeitet von der Lexikonredaktion des Volkseigenen Verlags Enzyklopädie, Volkseigener Verlag Leipzig. I. B. A-K 1956, II. B. L-Z 1957).**) Tato hesla můžeme totiž srovnat s materiálem pro Příruční slovník naučný, jehož vydání chystá na r. 1961 Československá akademie věd (v rozsahu asi 60 000 hesel, ve 3 svazcích o 800 str.)

Z celkového počtu hesel v AZ (asi 70 000) se týká přes 1000 antiky, a to řec. literatury něco přes 100 hesel (v našem materiálu pro PS (Příruční slovník) přes 80), římské přes 70 (u nás okolo 60), mythologie okolo 300 (u nás něco přes 220). Přes 600 hesel je věnováno v AZ starověké historii, vědě, reáliím, klas. archeologii, topografii, badatelům v oboru klas. filologie; zachyceny jsou též znaky pro římské cifry. Do celkového počtu hesel týkajících se antiky (1000) nezahrnujeme latinská úsloví, která AZ zachycuje v hojném počtu a vesměs správně tlumočí. Všechny tyto obory budou též zastoupeny v chystaném Příručním slovníku ČSAV. My se zde omezíme pouze na rozdíly ve volbě a způsobu vypracování hesel

z řecké a římské literatury a mythologie.

Z řec. literatury přináší AZ navíc tato hesla: *Aristides Aelius, Aristobulos, Athenaios, Berossos, Chariton, Řehoř z Nyssy, Heliodoros, Herodes Atticus, Iamblichos (romanopisec), Lykofron, Manetho, Musaios, Sofron,*

Náš heslář uvádí proti AZ navíc tato hesla: *alexandrijská literatura, Apollonios Dyskolos, Aristarchos ze Samothráky, Aristofanes Byzantský, Batrachomyomachia, Dionysios z Halikarnassu, Dionysios Thrax, Dioskurides, Epicharmos, Hekataios z Miléty, Herondas z Kou, Hesychos, Chrysispos, Iamblichos (filosof), Mimnermos, Museion, Simonides, Xenofanes.*

Pokud se týče řím. literatury, je AZ bohatší o tato hesla: *Aeneis (u nás jen v hesle Vergilius), Apicius, Claudianus Claudius, Eutropius, Orosius, Papinianus Aemilius, Paulinus z Noiy.*

Materiál pro náš PSN uvádí navíc tato hesla: *Accius Lucius, Festus, Gallus, Naevius, Namatianus.*

Srovnáme-li hlediska při výběru hesel, usiluje AZ zřejmě o zachycení co největšího počtu autorů, kdežto nám šlo spíše o výběr důležitějších zjevů, tvůrců lit. druhů a spisovatelů, kteří měli význam pro vývoj evropských literatur. Proto jsou větší rozdíly i v rozsahu jednotlivých našich hesel, než je tomu v AZ. Navíc jsou uvedeny v materiálech pro PSN některé významnější české překlady (pokud jsou přeložena díla celá).

*) Recenzi celého slovníku srov. J. Birgus, *Cizí jazyky ve škole*, 1/III, 1959, str. 43 nn.

K obsahu jednotlivých hesel v AZ by bylo možno uvést tyto připomínky: u *Aelia Aristida* by bylo srozumitelnější místo „*die heiligen Reden*“ (*Wunderkuren*) doplnit *über Wunderkuren*; u *Charitona* postrádáme zmínku o tom, v jakém jazyce psal, a místo do 2. stol. bychom jej datovali opatrněji do 1.—2. stol.; u *Diogera Laertia* bychom nahradili sporné datum jeho *Životů filosofů* méně pevným datováním do pol. 3. stol.; u *Heliodora* bychom doplnili obvyklejší zkratku pro titul jeho románu *Aithiopiķa* — AZ uvádí *Theagenes a Charikleia* (v datu zde vypadlo *n. 1.*); nesrozumitelné je nám, proč jako řec. titul *Kyprů* uvádí AZ *Kypriazee*; u hesla *logografové* by snad nebylo na škodu doplnit původní význam = *prosačtí spisovatelé*; AZ má sice heslo *alexandrijské umění a alexandrijská filosofie*, ale uvádí pouze termín *helénistická literatura* a zahrnuje jím lit. tvorbu od Alexandra Velikého až do zač. doby byzantské, ačkoliv konec helénismu (srov. heslo *Helénismus*) klade do r. 30 př. n. l. a helénistického umění do poč. n. l.; *Museora* je zahrnuto v heslo *Alexandrijská knihovna*, ale bez zmínky o vědecké činnosti v něm a bez odkazu; *Alkmana* bychom charakterisovali přesněji místo lyrik — tvůrce skrované lyriky; u *Josefa Flavěa* postrádáme zmínku o jeho politickém profilu; u *Euripida* by snad bylo přiměřené jeho významu uvést alespoň několik titulů jeho dramát; u *Hippokrata* bychom se zmínili o *Corpus Hippocraticum*, u *Homěra* o jeho významu pro řec. národ a uměleckou tvorbu; u

Platóna by bylo vhodné vyložit pojem *Erós* a nespokojit se pouhým překladem „*láska*“; u *Sořona* postrádáme zmínku o jeho lit. činnosti. Věcných omylů je málo, např. nedopatřením je *Aischyovi* přičtena *Antigona*; *Menandrova* komedie *Epitrepontes* se nezačovala celá, nýbrž jen ze dvou třetin. V souborném hesle *Řecká literatura* se podává vcelku pouhý výčet jmen, z něhož čtenář nenabude představ o vývoji řec. literatury a charakteru jednotlivých období. Proto se nám zdá účelnější podat periodisaci řec. literatury a vytknout alespoň heslovitě souvislost jednotlivých fází se změnami ve vývoji řec. společnosti. Helénistickou literaturu bychom neodtrhávali od předchozích období. Dále postrádáme stručné zhodnocení významu, jaký měla řec. literatura pro ostatní evropské literatury.

Pokud se týče řím. literatury v AZ, doplnili bychom u *Caesara* zmínku o jeho činnosti spisovateřské, u *Cicerona* o jeho filosof. spisech a významu pro filosofii; u *Iuvenala* bychom specifikovali charakter jeho kritiky jako stanovisko nemajetného plebeje (v řím. lit. ojedinelé), u *Persia* jako stanovisko senátní oposice; u *Livia* bychom doplnili počet zachovaných knih, u *Lucilia* zmínku o tom, že se z jeho tvorby zachovaly jen zlomky. O trochu více pozornosti by si snad zasloužil *Ovidius* a *Plautus*, snad i *Propertius*. Dílo *Tacitovo* bychom se neodvážili nazvat bez bližšího vysvětlení prostě reakčním. U *Plinia* je nutno opravit počet knih jeho *Hist. nat.* z 27 na 37.

Nedopatřením technického rázu je,

že u *Mäzen* je odkaz na heslo *Maece-nas*, ale toto heslo vypadá, dále *Minucius Felix* nutno opravit na *Minucius*, a.e takových závad jsme na.ezli minimálně. O souborném hesle *řim. literatura* platí ceikem totéž, co bylo připomenuto k řec. literatuře; kromě toho bylo by tu snad na místě vytknout, čím se liší řim. literatura od řecké.

V otázce formy vlastních jmen se nám zdá důslednější uvádět řec. jména s řec. koncovkou, např. *Gregorios*, *Heliodoros*, *Chrysostomos*, *Priapos*, ne *-us*. Lépe než *Dio Cassius* je *Cassius Dio*. Správná je transkripce *Iamblichos*, ne *Jamblichos*, stejně *Aíax*, *Iason* (správně v samostatném hesle, nesprávně v hesle *Argonauten*).

Řec. a řim. mytologie je proti našemu materiálu v AZ bohatší asi

o 80 hesel. Je zpracována v důmyslné zkratce, což bylo velmi obtížné zejména při rozsáhlých bájích. Z úsporných důvodů tu nebudeme uvádět jmenovitě hesla, která má AZ navíc, a všimneme si pouze několika hesel (popřípadě odkazů), která by snad mohla být ještě doplněna: *Amfitrite* (stačil by odkaz na *Poseidona*), *bakchantky* (AZ má pouze *der Bakchant*), *Kokytos*, *Thyestes* viz *Atreus*, *Victoria* viz *Nike*.

Závěrem můžeme uvítat čestný podíl, kterého se v AZ dostalo antickeému starověku (1/70 celkového počtu hesel) a poděkovat německým kolegům, kteří texty zpracovali a poskytli nám tím mnohde vodtko i srovnávací materiál pro naši práci o PSN.

E. SVOBODOVÁ

ZE SOVĚTSKÉHO SVAZU

K otázce jazykové průpravy starověkých historiků přináší i pro nás cenné podněty redakční článek ve *Vestníku dřevnej istorii* 3 (57) 1956, 3—6 За глyбoкoе изучение языка первоисточников.

Zvláštní povaha starověkých pramenů vyžaduje, aby jich historik používal v originále. Ani nejlepší překlad — v SSSR vyšla za poslední léta řada dobrých překladů — nemůže badateli nahradit originál. Vždyť starověký historik musí často konat i práci textově kritickou, jen dobrá znalost jazyka mu umožní správně využít pramenů nápisných, pochopit smysl mno-

ha sociálních institucí i datovat prameny. Ale nejen historik starověku, ani historik středověku i novověku se bez latiny a řečtiny neobejde. Tak prameny k dějinám balkánských národů jsou řecké a latinské, a to nejen pro starověk, nýbrž až do pol. XIX. stol. I pro nejstarší období dějin SSSR (kyjevské), pro XVII.—XVIII. stol. a mnoho jiných časových úseků, je latina a řečtina nutná. Jazyková příprava studentů starověké historie na sovětských vysokých školách nesplňuje však dosud tyto požadavky, a proto je nutno hledat cestu k nápravě.

-esv-

ZE ŽIVOTA ZAHRANIČNÍCH VĚDECKÝCH SPOLEČNOSTÍ

Fédération Internationale des Associations des Études Classiques

Dne 29. srpna 1959 byla Jednota klasických filoložů přijata na valném shromáždění delegátů členských společností za řádného člena Mezinárodní federace vědeckých společností pro klasická studia. Protože na témž shromáždění byly přijaty ještě vědecké společnosti z Bulharska a Portugalska, zvýšil se počet členských společností Federace (oficiální zkratkou FIEC) na 33, které zastupují 23 států; přistupuje k nim ještě 5 společností mezinárodních (pro klasickou archeologii, pro byzantská studia, pro papyrologii, pro klasickou bibliografii a mezinárodní jednota římských ústavů archeologie, historie a dějin umění). FIEC jakožto vrcholná organizace společnosti pěstujících vědy o antickém starověku je začleněna do UNESCO, a to prostřednictvím vyššího článku, totiž Mezinárodní rady pro filosofii a humanitní vědy (Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines, zkratka: CIPSH). Od UNESCO dostává také peněžní dotaci, která jí umožňuje podporovat publikace mezinárodního významu; členské příspěvky (15 dolarů za každou společnost ročně) totiž stěžejí umožňují vést nezbytnou administrativu.

Valné shromáždění FIEC, na němž byla JKF přijímána, se konalo ve dnech 29. a 30. srpna 1959, tedy v sobotu a neděli předcházející zasedání 3. mezinárodního kongresu pro kla-

sická studia v Londýně. Místo předsedy B. A. van Groningena, který krátce předtím utrpěl úraz při automobilové nehodě, vedl jednání její místopředseda, gottinský profesor K. Latte. Ze zprávy jednatele a pokladní vyplynulo, že činnost sekretariátu FIEC vedle koordinace vědecké práce jednotlivých členských společností je zaměřena především na podporu mezinárodních publikací. Z dotace poskytované z prostředků UNESCO se dostává podpory těmto publikacím: *L'année philologique*, *Fasti archaeologici*, *Lustrum* (které má být pokračováním *Bursianových Jahresberichte*), *Oxyrrhynchus Papyri*, *Thesaurus linguae Latinae*, *Thesaurus linguae Graecae*, *Wörterbuch der griechischen Papyruskunden* a *Minos* (mezinárodní mykenologický časopis). — Valnému shromáždění byla rovněž k schválení předložena zpráva o úloze klasických a humanistických studií ve výchově, vypracovaná na žádost UNESCO na základě diskuse, provedené na předcházejících zasedáních přena delegátů (v r. 1956 v Amsterdamu a v r. 1958 v Madridě). Tato zpráva je pozoruhodná postojem, který v ní delegáti zaujali, postojem, který naprosto nelze nazvat konservativním. Autoři se přimlouvají za to, aby studium na středních školách nebylo zniivelisováno ve prospěch vyučování technického a přírodovědného; vyhoví se tak rozdílným disposi-

cím, s nimiž jednotliví žáci ke studiu přicházejí. Dosáhne se tak rovněž toho, že budou zajištěni posluchači pro universitní obory, jimž jinak hrozí vymření. Zdůrazňují dále, že nelze humanitní studium a humanitní snažení klást na roveň s náboženským přesvědčením; právě takovéto ztotožňování podle názoru autorů přivodilo nedůvěru k západní kultuře. Klasická studia jsou discipliny historické, ale studium historie, umožňující správně porozumět přítomnosti, je povinností každé generace; důležitým poznáním historie se život v přítomnosti obohacuje a zušlechťuje. Proto také nemá být studium antického starověku výsadou „aristokratické“ elity, nýbrž má prostředkovat většímu počtu mládeže poznání těch kulturních činitelů, které jsou dodnes živé. (K této zprávě se ještě vrátíme v příštím čísle.) — Odborné vědecké práci má posloužit memorandum vypracované prof. K. Lattem. Autor v něm rozebírá málo uspokojivý stav, který vyplývá z toho, že se dosud nedospělo k sjednocení zkratk používaných ve vědeckých publikacích. Navrhuje, aby způsob, kterým se jednotlivé názvy časopisů a sbírek, jakož i jména autorů zkracuje v tak rozšířených pomůckách, jako je *L'année philologique* nebo

Thes. linguae Latinae, byl prohlášen za autoritativní. Valné shromáždění se usneslo, aby čtyřčlenná komise zkoumala, jak by se nejvhodněji zveřejnil seznam zkratk, obvyklých při běžné vědecké práci.

Valné shromáždění FIEC rovněž rozhodlo o místě a datu konání příštího valného shromáždění a 4. mezinárodního kongresu klasických studií. Valné shromáždění se seje v roce 1961 ve Varšavě ve spojitosti s mezinárodním sjezdem papyrologickým; kongres pak bude svolán v roce 1964 do USA (okolí New Yorku). Toto rozhodnutí bylo učiněno po delší diskusi, když delegáti USA prohlásili, že k tomuto datu budou mocí obdržet subvenci ve výši 50 000 dolarů, pomocí které umožní příjezd řadě delegátů z evropských zemí.

Ve volbách, které se na valném shromáždění konaly, byl za předsedu FIEC zvolen římský archeolog P. Romanelli, za místopředsedy T. R. S. Broughton z Bryn Mawr (USA) a K. Latte z Gotting (NSR), za sekretářku opět J. Ernstová z Paříže, pokladníkem se stal opět prof. M. Durry, rovněž z Paříže, členy výboru bývalý předseda FIEC B. A. van Groningen z Leydenu (Holandsko) a E. T. Salmon z Hamiltonu (USA).

Mezinárodní kongres v Londýně

Z pověření FIEC uspořádal organizační výbor složený ze zástupců britských vědeckých společností ve dnech 31. srpna až 5. září 1959 v Londýně Mezinárodní kongres klasických studií, v pořadí již třetí. Kon-

gres se těšil opravdu velikému zájmu. Podle materiálů, které nám byly dostupné, byl počet přihlášených účastníků 591, a to neméně než ze 33 zemí ze všech světadílů, Austrálii s Novým Zélandem v to počítaje. Byli

mezi nimi i zástupci Súdánu, Íránu a dokonce i šestičlenná delegace japonská. Československo zastupovali akad. Ant. Salač (za ČSAV), doc. Lad. Varcl (za Karlovu univ.; zastupoval rovněž JKF na jednáních FIEC ve dnech 29. a 30. srpna) a Dr. Ant. Bartoněk (za univ. brněnskou).

Zvládnout organizačně tak velkou masu účastníků, z nichž ovšem většina pocházela z Velké Británie, vyžadovalo jistě velkého pracovního vypětí; bylo to také po zásluze oceněno v závěrečném zasedání. Podle našich zkušeností byl chod skutečně bezvadný.

Kongres byl zahájen v pondělí dne 31. srpna odpoledne. Toho dne byl přečten zahajovací projev nepřítomného předsedy FIEC B. A. Groningena a cambridgeský profesor W. K. C. Guthrie pronesl slavnostní přednášku na thema „Lidé a tradice“. Pořad dalších čtyř dní byl zařízen tak, že vždy dopoledne se konaly přednášky, o nichž se předpokládalo, že se budou těšit obecnému zájmu, odpoledne pak se účastníci rozešli do tří až čtyř sekcí, kde se přednášelo, popř. diskutovalo o thmatech z nejrůznějších oborů věd o antickém starověku. Výjimku tvořilo středeční odpoledne, které bylo věnováno exkursím, buď s obsahem vědeckým (vykopávky v St. Albans, starověkém Verulamiu) nebo zaměřeným spíše na poznání jiných anglických pamětihodností.

Nejučenější jednotku tvořila sekce mykenologická, která se zabývala co možná všemi aspekty historie mykénské společnosti a kultury, náboženstvím, společenskými vztahy

a ovšem otázkami jazykovými. Ostatní obory (filologie, literární historie, dějiny politické i sociální, filosofie, epigrafie, archeologie) byly zastoupeny jednotlivými přednáškami, jež nebyly spojeny ničím jiným než antickou skutečností, již zpracovávaly. Přínos jednotlivých přednášek byl pochopitelně rozdílný. Zmíním se aspoň o těch z těch, které jsem vyslechl. Prof. J. Béranger z Lausanne ukazoval, že za zápasy o moc z konce republiky třeba hledat vždy hmotné zájmy jednotlivých sociálních skupin, jichž vedoucí politikové, popř. císařové musili využívat, chtěli-li ve svém boji mít úspěch; nejde tedy podle jeho názoru o nic jiného než o velmi těsnou paralelu k moderním politickým zápasům. (Prof. Béranger ovšem nemluvil o rozporech mezi hlavními třídami římské otrokářské společnosti.) — Profesorka pařížské Sorbonny Jacqu. de Romilly zkoumala rozdílnost básnických prostředků Aischylových a Euripidových a dospěla k zjištění, že u Euripida se objevuje nadměrně mnoho výrazů a scén, vyjadřujících násilí a utrpení (nezamyslela se však nad možností vyvodit příčinu toho z historických dějů, jež provázely a jistě i působily na tvorbu velkých atických tragiků). — Znalec Aristotelovy filosofie, prof. W. J. Verdenius z Utrechtu, se snažil postihnout, jaký byl postoj Aristotelův k tradičním náboženským představám. Došel k výsledku, že sice svým učením o neosobním světovém hybateli tyto tradiční představy překonává, že však z toho nečiní nijaké závěry o nesprávnosti tradičních ná-

boženských představ, nýbrž naopak, že je považuje za část ‚přírody‘ (*fysis* ve významu, který tomuto pojmu Ar. přikládá) a tím jim propůjčuje jistou míru autoritativnosti. (Verdenius však z toho nevyvozuje nic pro osvětlení společenského postoje Ar.)

Účastníci kongresu však neměli jediný prospěch z poslouchání přednášek, nýbrž i z možnosti setkat se s těmi, s nimiž je spojují společné vědecké zájmy. K tomu cíli byla pořádána setkání mimo přednáškové síně, např. v místnostech hlavní budovy londýnské university (Senate House), v University College nebo v Britském Museu. Těsnějšímu sblížení napomáhalo i to, že asi 200 účastníků, většinou ze zahraničí, bylo

ubytováno v College Hall, studentské koleji londýnské university, kde měli příležitost setkávat se při snídani a při večeři, jakož i ve společenské místnosti. Tato pohostinnost byla umožněna porozuměním i hmotnou podporou se strany řady institucí. Oficiální program vypočítává vedle britské vlády tyto: CIPSH, Fordovu nadaci, Britskou akademii, správu Britského Museu, Britskou radu, Londýnskou universitu, londýnskou University College. — Všechny tyto okolnosti, které pomohly vytvořit skutečně kolegiální prostředí, v neposlední řadě pak na anglické poměry neobvykle příznivé počasí, učinily z londýnského kongresu událost, na kterou se nezapomíná.

-vv-

Altenburg 1959

V druhé polovině r. 1959 se podařilo získat také přímé zprávy o činnosti Německé historické společnosti (Deutsche Historiker-Gesellschaft), která sdružuje historiky všech období, pokud působí v Německé demokratické republice. Odbor pro dějiny starověku (Sektion Alte Geschichte) pořádal ve dnech 12.—15. října 1959 v durynském Altenburgu konferenci, které se účastnilo celkem 92 historiků, vědců i studentů. Vedle účastníků z obou částí Německa byli přítomni i delegáti zahraničních vědeckých společností a vysokých škol (6 z Maďarska, 5 z ČSR, 2 z Francie, po 1 z Belgie, Dánska, Itálie a Polska). V příjemném a přátelském ovzduší, které se podařilo pořádatelům společnosti s podporou městských úřadů

altenburských vytvořit, byla přednesena řada referátů, jež ukázaly, že historická věda v NDR chce navazovat na ty starší tradice, které znamenaly přínos světové vědě, ale i vytvářet tradice nové, zakládající se na důsledném zpracovávání historického materiálu metodou historického materialismu. Potěšitelné bylo, že se k práci na historických látkách přihlásili nejen historici v úzkém smyslu toho slova, nýbrž i ostatní vědci z oborů věd o antickém starověku (klasičtí filologové a archeologové). Podrobnější zpráva bude podána jistě ve Zprávách Československé společnosti historické, resp. Československém časopise historickém.

ZE SVĚTA

AFRIKA

V srpnu 1958 vyšel 1. sešit (85 str.) *The Proceedings of the African Classical Association*, vyd. T. F. Carney, University College of Rhodesia and Nyassaland. Časopis bude vycházet jednou ročně a bude zkoumat především vliv řecké a římské kultury na Afriku (*The Classical Review*, December 1958, 306. *Gnomon* 30/1958, 640).

ANGLIE

Universita v Cambridge připravila na únor 1959 několik představení Sofokleovy *Antigony* v řeckém originále. Režisér: Alan Ker. Hudba: Peter Tranchell (*The Classical Review*, December 1958, 306).

BRAZÍLIE

V r. 1958 vyšlo 1. číslo nového časopisu *Romanitas. Revista de cultura Romana*; vedoucím redaktorem je prof. dr. Vandick Londres da Nóbrega. Časopis vydává nově založená *Sociedade Brasileira de Romanistas* (Rio de Janeiro, Av. Rio Branco 185, Sala 1114), která se chce věnovat studiu latinské a římské kultury. Časopis bude zatím vycházet jednou ročně (*Gnomon* 30/1958, 640).

CEYLON

L. W. de Silva, dřívější prezident společnosti *The Classical Association* na Ceyloně, povoláním soudce, vydal pod titulem *A Garland of the Muses* sbírku latinských básní přeložených z angličtiny. *The Classical Review* z prosince 1958 (307) vítá vřelými slovy „tento čin amatéra na druhém

konci světa, jenž povzbudí obzvláště dnes, kdy překládání veršů do latiny je v Anglii vzácností i u profesionálních odborníků“.

FRANCIE

V Paříži bude vycházet nový časopis *Revue de Qumran*. Budou v něm publikovány v několika jazycích práce týkající se starověkých rukopisů (řeckých, latinských, arabských, syrských atd.) nalezených od r. 1947 na břehu Mrtvého moře v oblasti Kumranu (*Voprosy istorii* 1/1959, 222).

NSR

V nakladatelství Vandenhoeck a Ruprecht v Göttingen vyšly dva svazky časopisu *Lustrum* (*Internationaler Forschungsbericht aus dem Bereich des klassischen Altertums*). Vydavatelé: Hans-Joachim Mette a Andreas Thierfelder. *Lustrum* je pokračováním Bursianova *Jahresbericht über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft*. Sv. I. obsahuje přehled prací o Homérovi (1930 až 1956), o řecké archeologii a literatuře (1951—55), o poaugustovské poezii, část 1. od Maecenata do Martiala. Sv. II. zachycuje práce o řecké metrice (1936—57), o Aristofanovi (1938—55), o Senekových tragédiích (1922—55), dokončení 1. části o poaugustovské poezii a část 2. od Hadriana do Boethia. (*The Classical Review*, December 1958, 307.)

POLSKO

Meander (XIV, 6/1959, 304 n.) přináší recenzi hry významného součas-

ného švýcarského dramatika Frjedmicha Dürrenmatta *Romulus Veliký*, jejíž hlavní postavou je poslední římský císař Romulus Augustulus. Hra se překládá též do češtiny.

Upřímný obdiv snad i trochu závisti, byť povzbudivé, vyvolá v našem kasickém filologu článek Lidie Winniczuk *Von der Popularisierung der Altertumswissenschaft in der Volksrepublik Polen (Altertum 4, 2, 1958, 123 nn.)*. Pošití klasičtí filologové pochopili hned v r. 1945, že za změněných společenských poměrů vstal před jejich oborem nový úkol, totiž zprostředkovat srozumitelnou formou výsledky svého bádání těm, kdo byli dosud ze znalosti antické kultury vyloučeni. Proto se rozhodli popularisovat svou vědu. Pošití klasičtí filologové jsou organizováni ve společnosti *Polskie Towarzystwo Filologiczne (Societas Philologorum Polonorum)*. Před válkou to byla „elitní“ společnost odborníků, dnes jsou členy i literáti, herci, lékaři, inženýři, kteří mají zájem o antiku. Ve varšavském oddělení společnosti byla ustavena zvláštní sekce pro popularizační práci, jež vypracovává programy a metody práce, opírajíc se o zkušenosti pracovníků poboček, jež byly založeny v mnoha městech. Popularizační práce je zaměřena jednak na střední a odborné školy, na nichž konají přednášky nejen referenti z místních poboček, ale přicházejí tam přednášet i universitní profesori. Konají se literární matiné pro školní mládež, přednášky z literatury a kul-

turních dějin se ožívují recitacemi. V některých městech se této práci účastní i studenti klas. filologie, kteří pracují v recitačních souborech spolu s referenty. V semináři pro klas. filologii ve Varšavě se již po 2 roky scházejí jednou za tři neděle středoškolské studenty, kteří mají zájem o antiku, s profesory a docenty. Konají se zde přednášky a diskuse a žáci předčítají své překlady z latiny. Každý rok se pořádá soutěž o nejlepší práci z oboru mytologie dotovaná knižními cenami. V r. 1956/57 soutěžili žáci 10. a 11. tříd v překladu textu z Livia. Přednášky určené pro širší kruhy posluchačstva se těší velkému zájmu. Na přání veřejnosti byly uspořádány zábavné literární večery. V r. 1955 byla ve Varšavě uspořádána výstava, která ukázala výsledky desetileté popularizační činnosti. Velkou pomocí v tomto úsilí je publikační činnost společnosti. Od r. 1945 vychází populárně vědecký časopis *Meander*, krátce nato byla založena *Biblioteka Meandra* (dosud vyšlo 23 svazků), která přináší překlady a populárně vědecké monografie. Kromě toho vznikla *Malá knihovna Meandru — Antický svět* (dosud 9 sešitů). Obecně srozumitelnou formou se tu řeší literární a kulturní problémy antiky, problém práce ve starověku apod.

ŘECKO

Podle zprávy ve *Voprosech istorii* 7/1959, 221 bylo rozhodnuto restaurovat stavby na Akropoli. Začne se s obnovou Erechtheia. -esv-

ZPRÁVY JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ

vydává pro členy JKF z pověření výboru JKF redakční rada:

doc. dr. Ladislav Varcl, prof. dr. Karel Svoboda, prof. dr. Jaroslav Ludví-
kovský, Augustin Wolf

Uzávěrka tohoto čísla byla 15. října 1959.

Obálku navrhl J. Krouz

Vytiskly novinářské závody Mír, n. p., závod 1, Praha

A-22703